

PRECISION E FINÈSSE 'D NÒSTRA LENGA

Artìcoj scrivù da Camillo Brero (l'anvod)
Mèssonà da Francesco Carena

su

Piemontèis Ancheuj

MENSIL ÈD POESÌA E 'D COLTURA PIEMONTÈISA

Scanerisà e comentà da Bepe Sané (Dragonòt)

GRAFÌA PIEMONTÈISA

Il valore della maggior parte dei segni è quello che essi hanno in italiano. Eccone, tuttavia, le particolarità:

- e* senza accento, si pronuncia di regola aperta in sillaba chiusa (*mercà*) e chiusa in sillaba aperta (*pera*), ma vi sono alcune eccezioni. *é* simile alla *e* chiusa italiana, ma più aperta (*caté*, *lassé*). *è* simile alla *e* aperta italiana, ma più aperta (*cafè*, *pèrchè*).
- ë* detta *e semimuta*, simile a quella francese di *le* (*fèrté*, *viètta*), detta, anche, «*tersa vocal piemontèisa*».
- eu* simile al francese *eu* (*cheuse*, *reusa*).
- o* simile alla *u* italiana (*conté*, *mon*).
- ò* simile alla *o* aperta italiana, in piemontese è sempre tonica (*còla*, *fòrt*).
- u* simile al francese *u* o tedesco *ü* (*bur*, *muraja*).
- ua* dopo *q* (e in pochi casi isolati) vale *ua* di *quando* (*quand*, *qual*).
- ùa* si pronuncia bisillabo *üa* (*crùa*, *lesùa*).
- j* simile alla *i* iniziale di *ieri* e alla *i* di *mai* (*braje*, *cavej*); nella grafia piemontese, tuttavia, la *j* ha talora solo valore etimologico e si trova di solito in corrispondenza con un *gl* italiano (es. *fija* = it. *figlia*).
- n-* *n* velare o faucale, senza corrispondente preciso in italiano, ma simile alla *n* di *fango* (*lun-a*, *sman-a*).
- s* iniziale di parola o postconsonantica suona *s* sorda (*supa*, *batse*), tra vocali e finale di parola è sempre sonora (*lese*, *vos*).
- ss* si usa tra vocali e finale di parola per indicare la *s* sorda (*lassé*, *poss*).
- s-c* esprime il suono distinto di *s* e *c* (*s-cet*, *s-cianché*).
- z* si usa solo in posizione iniziale o postconsonantica per indicare la *s* sonora (*zanziva*, *monze*).
- v* in posizione finale di parola si pronuncia simile alla *u* di *paura* (*ativ* «attivo», *luv* «lupo»), e così avviene anche nel corpo di una parola quando non corrisponda ad una *v* italiana (*gavte*, *luva* «lupa»); negli altri casi ha il suono della *v* italiana (*lavé*, *savèj*).

Accentazione. Si segna l'accento tonico sulle sdrucciole (*stiribàcola*), sulle tronche uscenti in vocale (*parlé*, *pagà*, *cafè*), sulle piane uscenti in consonante (*quàder*, *nùmer*), sul dittongo *ei* se la *e* è aperta (*piemontèis*, *meis*), sul gruppo *ua* quando la *u* vale *ü* (*batüa*), e su gruppi di *i* più vocale alla fine di una parola (*finìa*, *podriò*, *feriè*). L'accento si segna anche in pochi altri casi isolati dove non occorrerebbe per regola e per indicare eccezioni (*tèra*, *amèra*, dove la *e* di sillaba aperta dovrebbe essere chiusa mentre è aperta) e può facoltativamente segnarsi sulla *e* delle finali *-et*, *-el* per indicare il grado di apertura (*bochèt*, *lèt*). L'accento serve inoltre a distinguere alcune coppie di omografi (*sà* = verbo, *sa* «questa»; *là* = avverbio, *la* = articolo).

(Rifer. C. Brero, *Gramàtica piemontèisa*, V^a Edission, A l'Ansègna dij Brandé, Editor Mario Gros, Turin 1987).

PRESENTASSION

Prima ‘d tut mersi a Francesco Carena ch’a l’ha passame j’artaj (o ritaj) ëd giornal che chiel a l’avia mëssonà dzor “Piemontèis ancheuj”, ant la rubrica “Precision e finësse ‘d nòstra lenga” ‘d Camillo Brero.

Ël but dë sto travaj a l’é col ëd buté a disposission ëd chi ch’a veul mijoré (a l’é pròpi Brero che, ant ël nùmer 49 ëd “Piemontèis Ancheuj”, a consija la forma “mijoré”) sò piemontèis scrit, ij consèj e j’esempi che viaman Camillo Brero a l’avia butà giù e che adess a l’é malfé anco’ trové.

Pròpi përchè ‘l but a l’é col ëd giuté a mijoresse, j’articoj a son stait revisionà për segnalé j’eror tipogràfich e për segnalé le eventuai incongruense ch’a podìo esse stait causà da l’evolussion dël pensé dij piemontesista. Cost travaj a l’é stait fait con umiltà (e nen për saputàgine), pròpi mach përchè ël letor a trovèissa già sùbit le rispòste a le domande ch’a podìa fesse.

Për la presentassion tipogràfica, a l’é mantnusse pì ch’as podìa la formatassion originaria, con coste avvertense:

- na bon-a metà dj’artaj, coj publicà fin al n° 61 ëd “Piemontèis Ancheuj”, a son già stait torna edità ant la “Grammatica della Lingua Piemontese” ëd Brero e Bertodatti, e a l’é ‘dcò controlasse cola edission;
- a l’é butasse an “corsiv” tut lòn che ant l’original a l’era an corsiv;
- quand che a-i mancava quaich caràter për ciar eror tipogràfich, a l’é stait giontà tra paréntesi quadre (esempi: “[»]”);
- quand che a-i era quaich caràter ëd tròp, për ciar eror tipogràfich, a l’é stait scanselà con un tratin dobi (esempi: “~~¶~~”);
- quand ch’as trovavo dle paròle ch’a podìo fé vni dij dùbit, a son stait comentà ant na nòta al fond ëd la pàgina;
- quand che quaich artaj ëd giornal a l’avìo pì nen ël tìtol original, a l’é atribuissse ‘l tìtol ch’a l’avia marcaje Francesco Carena, con l’indicassion “TnV” (“Tìtol nen Verificàbil”).

A la fin a peul esse ch’a sia anco’ restaje dij boro, përchè a l’é nen belfé controlé l’arzultà ëd na scannerassion. S’i treuve dij boro, për piassì signalenje a l’adrèssa ëd pòsta eletrònica <mailto:dragonot@libero.it>.

Prima ‘d tut, a më smijo d’importansa fundamental le considerassion d’estética ch’a son faite da Brero sël n° 99:

“Pinin Pacòt am disìa che «combin che la Poesìa a peussa esse difìcil da capì, për la pèrfondità ëd sò mëssagi, a dev almen esse ciàira ant soa espression gràfica». An efet, ël but prim ëd la paròla dita e dla paròla scrita a l’é col ëd fé capì, sùbit e ant la manera pì ciàira possìbil, soa significassion. [...] Për coste considerassion d’ética e d’estética piemontèisa e, pèrtant, an nòm ëd la ciairèssa e dla comprension, as dovrà, për esempi, scrive — come nòstra tradission gràfica a veul [...]

a fà part ëd la coltura, dla Lengha e, adonch, ëd l’espression leteraria piemontèisa në stil che i ciamerai ëd la «bon-a creansa» e dël «bel deuit» [...] Në stil che, da sempre a l’ha caraterisà la Lengha Piemontèisa che, pròpi përchè Lengha Leteraria, a l’ha për sò interlocutor n’orisont universal e ëd prospetive totaj (a diferensa dle parlade locaj che a limito, sovens, sò orisont al particular).”

A më smija ‘d capì che le indicassion d’estética ëd Pacòt e ‘d Brero a son cole ‘d dovré, com Lengha Leteraria, na lenga bin scrita, anté “bin scrita” a deuv esse antendù ant ël sens pì largh ch’as peul, nen mach ant ël sens d’evité le espression locaj o le cadense famijar. An pòche paròle, a më smija

‘d capì che ‘l mēssagi ch’an mando a sia un pòch cost: “Chi ch’a-j veul bin al Piemontèis, a lo scriv ëdcò bin”.

Për ij contnù, a-i son doi argoment ch’a podrio esse controvers:

- vaire vire Camillo Brero a fortiss che "*ël son ëd la «o» piemontèisa ... a corrispond (un pò pì sarà) al son ëd la «o» sarà italian-a*" (dzor ël n° 40, ma ‘dcò sij n° 22, 130, 142, etc...). Foneticament le ròbe a stan pa parej, com as peul vëddse da le rilevassion fonétiche dël Canepari (L. Canepari (2005) *Manuale di fonetica*, Lincom Europa – pag. 257)^[1]. An efet, ant la taula dla “Grafia Piemontèisa” publicà dzor la Gramàtica ëd Brero (belessì a l’è a pàgina 2), as treuva giustament “*o: simile alla u italiana (conté, mon)*”.
- ant ël n° 18, Camillo Brero a fortiss che “*se a l’è vèra che la Lenga Piemontèisa a cheuj tuta la richèssa lessical ëd tuti ij canton ëd Piemont, a l’è ‘dcò vèra che da sempre a l’ha adotà pèr esprimje la forma dël canton ëd la Capital, ... Turin*”. Costa posission a peul avej causà dij problem, s’a l’è vèra lòn ch’a scriv Sergio Garuzzo: “*la pressione accentratrice dei Brandé sui modelli ‘torinesi’, talvolta insistita in passato, ha provocato in diversi autori una reazione di netto rifiuto*”^[2].

Un discors a part a conven fé pèr la partissela “ëdcò”. Brero a na parla ant ij n° 34, 60 e 137. Ant ij prim artaj la grafia a smija un pòch balerin-a, as treuva <ëdcò>, <’dcò>, <dcò> e fin-a un <’Dcò> a l’inissi dël discors. Ant jùltim artaj la grafia a smija pì stàbila, ma a venta consideré che daj prim a j’ùltim a l’è bon passeie dódes o quìndes agn. La grafia stabilisà a smija ch’a dòvra <ëdcò> dapress ëd paròla ch’a finiss an consonant e <’dcò> dapress ëd paròla ch’a finiss an vocal (ëd conseguensa, a l’inissi dël discors a dovria esse <Ëdcò>).

Bon-a letura e bon-a pràtica a tuit!

Version 1.0
31 dzèmber 2014, Bepe Sané (Dragonòt)

---

¹ As peul dèscariesse da: http://venus.unive.it/canipa/pdf/MFo_16_Italia.pdf

² Sergio Garuzzo – Poeti in piemontese della provincia di Alessandria – Ca dè Studi Piemontèis – 2011 – pag. 16/21

ÌNDES – An cost indes as troverà, dapress dël Nùmer ëd pàgina e dël Tìtol, ël Nùmer ëd Piemontèis Ancheuj d’anté a l’è stait pijà l’artaj (colona “# Scart.”), eventuj riferiment ancrosià tra artaj (colona “Ref.”) e l’eventual nùmer ëd seguensa ëd l’artìcol ant la Grammatica ‘d Brero (colona “# Gram.”).

Pag.	Tìtol ed l’artaj (o ritaj)	# Scart.	Ref.	# Gram.
7	Grop o Grup?... Véra o Vèra?...	16		n° 34
7	dël, dlë, ëd lë, dla, ëd la...	17		n° 20
7	«Chèich, nojèit» e «quàich e nojàutri»	18		n° 32
7	Vnì e mnì	19/20		n° 33
8	Àut o àutr - Nòst o nòstr	19/20		n° 11
8	L’artìcol «lë» e «jë (j’)	19/20		n° 15
8	L’artìcol «ël» e l’ecession «l’»	19/20		n° 16
8	«Acent» e «acsan»	22		n° 1
8	«ò» e «o» (na paròla al teléfono)	22		n° 5
9	«ë»: la tersa vocal piemontèisa	22	79/80	n° 4
10	Sconda pèrson-a singlar dij verb riflèssiv	23		n° 27
10	Pèrnòm pèrsonaj an coa al verb	24		n° 25
11	«Un» e «an», nen «èn»	25		n 19/37
11	Regal e argal – Regalé e argalé	26	54-105	n° 40
11	La iterassion	28		n° 38
12	Grup vocàlich «eu»	29		n° 7
12	«Im» e «am»	29		n 23/41
13	«EU» dòp «c» «g»	31/32		n° 9
13	Dato che...	33		n° 35
13	Anche - Èdcò - Bele - Combin...	34		n° 39
13	Mi i seguò, ti it segue, chiel a...?	35		n° 36
14	Agetiv possessiv e l’Artìcol	38		n° 24
14	LE e JE - Artìcoj feminin pluraj	38		n° 17
14	Locussion caraterìstiche	39		n° 31
15	«A» tònica - ò - o - u	40		n° 2
16	«Da EU a U e da Ò a O»	41		n° 3, 8
16	Ampegnesse e angagesse	46		n° 42
17	Rije o rie? - Lë scolé o l’èscolé? - Muraja Mèistra!	47		
17	Na precision an sl’uso dl’Artìcol «ël» (ij)	47		
18	Pèrnòm Riflèssiv - Pèrnòm an coa ‘d verb	49		n 28/43
18	Pronunsia dla V	50		
20	Ij ditongh UÀ (OÀ) e ÀU (ÀO)	51		n° 14
20	Ij Pèrnòm Pèrsonaj Verbaj	53		n° 26
20	«ò» vocal sempre tònica	53		n° 6
21	Preposission articolà	53		n° 21
21	Torna fé, torna...	54	26-105	n° 44
21	«R» final ëd paròla	55/56		n° 10
21	N- faucal an posission intervocàlica	55/56		n° 12
22	Espression pèrnominaj	57		n 29/30
22	«Aj», «a-j», «ai», «a-i», «hai», «ahi!»	58		n° 22
23	«Da pèr da sì» e «Da da lì»	58		n 45/47
23	Ancora dla «n-» faucal	60		n° 13
23	Cò, Cò', Dcò	60		n° 46
24	Èl e 'l - ëd e 'd - an e 'n - un e 'n	61		n° 18

24	IN e IM, AN e AM e ÈN e ÈM	62		
24	Në scarpon o n'ëscarpon?	62		
25	«In» an posission tònica ëd paròla	63		
25	Parèj – (pej) – da na Litra an redassion (TnV)	67/68		
25	Ancora «doe parole» an sla: «è» Tersa Vocal Piemontèisa	79/80	22	
26	Ancora dl'Agetiv e dël Përnòm Possessiv: Ecession!	81		
26	ESCLAMASSION: Còs na dijomne! Còs djomne!	81		
27	Coniugassion Riflessiva e la «è» prostética	83		
27	Ij segn d'interpursion	93		
29	Dròlo: L'avrità a l'é n'àuta = La vrità a l'é n'àutra	96		
29	IN/IM - AN/AM - EN/EM	97		
30	Dedicà a n'amis	99		
30	«Un a p'r un» opura «Un a pr' un»?	102		
30	Present indicativ regolar e riflessiv (TnV)	102		
31	AR al pòst ëd RI e RE (TnV)	105	26/54	
31	Bes-ce o bestie; cus-cion o question?	105		
31	«Garzaja» - «sgarzaja» - «sgarzera»	105		
32	Come scrive?	107		
32	Industria nen andustria, etc. (TnV)	107		
32	Bel o bél? – frev o frév? (TnV)	108		
33	Ancora su «Nòstr» e «Nostran»	113		
33	Quatr o Quat?	114/5		
33	An Mérica o an América?	118		
33	Ancora an sla R muta (TnV)	118		
34	Scrive ant ij dialet del Piemont (TnV)	119		
34	«An ësmonia» o «a në smonia»	124		
35	Diverse manere dë scrive l'omòlogh cò (TnV)	125		
35	Esclamassion piemontèise (TnV)	125		
35	ANCORA SLA «R» MUTA ant le paròle compòste	127/8		
35	«Fàcil», «difìcil» o «belfé», «malfé»	129		
36	«Scoté» pèr «ubidì»	130		
36	«An su» nen «ans'»	130		
37	Ancora an sla «ò», «o», «u»	130		
37	Nen «ans ël, ans la, etc.» ma «an sël, an sla, etc.»	134		
37	Espression reiterative	137		
38	Congiunzion «Anche» e «ëdcò»	137		
38	Èl Bin = La Bin - Èl Mal = La Mal	138		
38	Nòstr o nòst o nòss - Nòstra o nòsta o nòssa	142		
39	o – u (TnV)	142		
39	Grop (al fassolet) e Grup (ëd brava gent)	143		
39	L'acent piemontèis: grev e àuss	143		
40	«oa» e «oe» opura «ua» e «ue»?	144		
40	Smanal o Setimanal o D'ogni sman-a o Èd minca sman-a	145		
40	In / im o an / am	148		
41	«L'àu-dì» o «l'àutr di» o «l'autër di»?	149		
41	Mos-me o most-me o mostr-me (TnV)	157		
41	Dovej o duvej? (TnV)	158		
42	... Gemej o binej	169		

Da la rubrica “PRECISION E FINËSSE ‘D NÒSTA LENGHA” ëd Piemontèis Ancheuj

Grop o Grup?... Véra o Vèra?... (dal n° 16) (gram. n° 34)

A venta dì che 'l «grop» a peul ëdcò nen esse un «grup»!

An efet, mentre «grop» a ven dovrà 'd sòlit për significhé un «viluppo, nodo intricato» e «'l grop an gola» a signifìca «stringimento alla gola» e, mach da ràir e mach an quàich part ëd Piemont, a ven dovrà për significhé «Gruppo», la paròla «Grup» a signifìca sempre an piemontèis (coma an italian) mach «gruppo», coma n'ansema 'd pèrson-e o 'd còse radunà ansema o che a l'han l'istessa atività o a fan part ëd la midema associassion.

Për lòn che a risguarda la paròla «véra» o «vèra» as peul notesse che an piemontèis la «é» a l'é strèita ant ël sostantiv «vér» (il vero, la verità) e ant j'agetiv «vér» e «véra» (*na còsa véra, un vér piemontèis*, etc.); mentre as peul trové la «è» pronunsià larga quand che l'agetiv «vèra» a l'é nen compagnà dal nòm (*A l'é nen vèra? A smija nen vèra*, etc.) e a l'ha 'n sens nèuter.

A l'é nen fàcil dé na spiegassion a tanta finèssa armoniosa che a caraterisa l'ànima 'd nòstra Gent.

---

dël, dlë, ëd lë, dla, ëd la... - (dal n° 17) (gram. n° 20)

Le preposission articolà: *dlë, djë, dj', dla, dle, dj'* (che a comenso con dobia consonant) as divido dòp le paròle che a finisso an consonant; trasformandse an: *ëd lë, ëd jë, ëd j', ëd la, ëd le, ëd j'*.

Esempi: *La mama dij cit (dël cit)*
Ij gieugh dij cit (dël cit)
Jë scartari djë scolé (dlë scolé)
Le canson ëd jë scolé (ëd lë scolé)
Le carësse dle mame (dla mama)
Ij basin ëd le mame (ëd la mama)
J'ale dj'àngej (dl'àngel)
Ël cant ëd j'àngej (ëd l'àngel)

«Chèich, nojëit» e «quàich e nojàutri» - (dal n° 18) (gram. n° 32)

A-i é gnun dùbi^[3] che tant «nojëit» o «nojëiti» coma «chèich» o «chèj» a son ëd forme decisament e mach ... dialetaj: ël dovreje ant un contest ëd pròsa leteraria, che a veul esse an Lengha Piemontèisa, a l'é sicurament na storzura e na stonadura!

Përchè?

A va dit, ancor na vòlta, che se a l'é vèra che la Lengha Piemontèisa a cheuj tuta la richèssa lessical ëd tuti ij canton ëd Piemont, a l'é 'dcò vèra che *da sempre* a l'ha adotà për esprimje la forma dël canton ëd la Capital, che a l'é ancora ancheuj: Turin!

Vnì e mnì (dal n° 19/20) (gram. n° 33)

A son dovrà tuti doi.

A venta dì, però, che 'l verb pì lògich e pì giust ëd la lengha piemontèisa a l'é «vnì» (dal latin *venire*). La fantasìa 'd nòstra Gent — sensibil a la dosseur dij son — a l'é riuissìa a andossì ël son ëd la labial «v» baratandla con la labial pì dossa «m», forse tirà da un leger arciam a la paròla «mné»: squasi che lë «vnì» a deubia sempe^[4] speté l'autorisassion a fesse anans o, adritura, speté d'esse *mnà*.

Misteri dl'ànima condissionà, forse, da soa stòria!

O, forse, la mia a l'é mach na fantasìa!?

La paròla «mnì» a l'é, comissìa, na paròla dialetal che, 'd vòlte, ant un contest leterari a peul ëstoné!

---

³ Ant ël nùmer 114/115 as troverà, pì giustament, “dùbit” e “dubi”

⁴ La variant “sempe” as treuva 3 vire ant j'originaj, mentre as treuva 38 vire “sempre” e 10 vire “semper”

Àut o àutr - Nòst o nòstr (dal n° 19/20) (gram. n° 11)

Dovré la paròla «àut» pèr significhé «àutr» a l'é, an lenga piemontèisa, n'eror. A l'é inùtil dì che «àut» a deriva dal latin «altus» e a veul dì «àut», mentre che «àutr» a ven dal latin «alter» e a veul dì «àutr».

Se peui an parland la «r» final (coma an d'àutre lenghe) a ven nen pronunsià, a-i resta l'òbligh dè scrivla.

L'istess dèscors a val pèr j'agetiv o ij pèrnòm «nòstr» o «vòstr» (e 'dcò ant ël numeral «quatr», etc.) che sovens a l'han la «r» pòch o nen pronunsià. Cost comportament a l'é vorsù — tra 'l rest, ëdcò da lè stil dël «*bel deuit*» piemontèis che a l'ha rispet pèr chi a les e, an géner, pèr ël pròssim.

L'artìcol «lë» e «jë (j')» e la «ë» prostética (dal n° 19/20) (gram. n° 15)

L'artìcol «lë» e sò plural «jë» (che dnans^[5] a vocal a fan «l'» e «j'») as dòvro — coma tuti a san — danans a le paròle che a comenso pèr dobia consonant (che a sio nen: *pr, pl, bl, gn*, etc.). Esempi: *Lë student, lë mnisé, lë sfòrs, lë s-ciancon*, etc. che a fan al plural: *jë student, jë mnisé, jë sfòrs, jë s-ciancon*, etc.

I sai che, adess, quaidun a l'ha anventà la moda dè sfaussé la régola butand danans a le paròle che a comenso an dobia consonant na «ë» prostética, tant che *lë student* e *jë mnisé* a dvento *l'ëstudent* e *j'ëmnisé*!

Drolariè! Drolariè senza giustificassion e da nen imité!

La «ë» prostética a l'è na bela invension ëd Nòstra Gent che a va dovrà a temp e ora e nen quand che an pias fé 'n caprissi... *sensa tant ëstudié*!

L'artìcol «ël» e l'ecession «'l» (dal n° 19/20) (gram. n° 16)

Am pias arcordé che l'artìcol «ël» as peul *ecessionalmente* riduve a «'l» *mach* ant ël còrp ëd la frase e dël discors e *mach* quand che a ven *dòp na paròla che a finiss an vocal* (esempi: *ciama 'l fieul!*; *pijé 'l bicer*, etc.). An gnun ëd j'àutri cas (ij poeta an serca ëd méter a peulo fé ecession!). An prinsipi 'd frase e dòp ël pont, ël pont e virgola, ij doi pont a venta sempre dovré «ël» (esempi: *ël caval ëd bronz* e nen l'impronunsiabil: *'l caval 'd brons*).

Èl motiv a l'é ciàir: dòp na paròla che a finiss an vocal la «ë» as pronunzia nen ëd pianta; mentre che ancomensand ël discors o dòp na paròla che a finiss an consonant la «ë» as pronunzia, e bin ciàira!

«Acent» e «acsan» (dal n° 22) (gram. n° 1)

I l'oma già avù ocasion ëd dì che an piemontèis ël segn gràfich che as buta an s'una silaba ant ël còrp ëd na paròla pèr esprime l'intensità particolar ëd la vos as dis: *acent* (e nen «acsan»). Parèj^[6] as dirà: *acent grev, acent àuss, acentassion, acenté*, etc.

La paròla «acsan» as dòvra, anvece, pèr esprime cola intonassion particolar e 'l deuit genit che a caraterisa la manera 'd parlé d'un pòpol e d'una pèrson-a. Parej as dirà bin che un a l'ha n'acsan meridional, inglèis, piemontèis, etc. (contut che ancheuj pì gnun a sè scandalisa a sente dì «acent» nopà che «acsan»).

«ò» e «o» (dal n° 22) (gram. n° 5)

(na paròla al teléfono)

---

⁵ Ch'as nòta "dnans" (as troverà 12 vire an tuta la mëssonà) e sùbit dapress "danans" (19 vire); 3 vire "dèdnans"

⁶ Ch'as nòta "parèj" (8 vire an tuta la mëssonà) e sùbit dapress "parej" (44 vire)

A l'é nen inùtil arcordé!

La diversità 'd son pì o meno duvert (as fà pèr dì!) che a caraterisa ël son ëd la vocal «o» da col ëd la vocal «ò» a sè slontan-a pòch dai son ëd j'istesse vocaj an italian.

Parej ant le paròle piemontèise «*Piemont*», «*Roma*», «*telèfono*», «*radio*», «*fior*» la vocal «o» a son-a strèit ësquasi coma ant le paròle italian-e «*Piemonte*», «*Roma*», «*telefono*», «*radio*», «*fiore*». Ant le paròle piemontèise «*òr*», «*còl*», «*pòrta*», «*vòlta*», «*paròla*», etc. l'acent an sla vocal «ò» a veul nen mach indiché 'l son duvert, ma 'dcò^[7] precisé che su cola sìlaba a-i casca l'acent tònich.

Se a peul serve, i arpetoma che an piemontèis la vocal «ò» as treuva mach ant una sìlaba tònica.

Parej ant le paròle «*telèfono*», «*radio*» le vocaj «o» (che as devo pronunsiesse strèite) a devo scrivse senza acent, dcò pèrchè a son nen an sìlaba tònica. E da già che i-i soma, i arcordoma 'dcò che le «o» coordinative disgiuntive as pronunsio (com an italian) strèite: pèrtant senza acent.

As dirà, parej: «*o un o l'àutr*» (e nen: ò un ò l'àutr).

«è»: la tersa vocal piemontèisa (dal n° 22, colegà al n° 79/80) (gram. n° 4)

Arciamandme a lòn che i l'hai già avù ocasion d'esprime sël *Musicalbrandé* (n. 95 dè Stèmber 1982), im pèrmëtto 'd condivide (con l'autorità dël diletant) le riserve che 'l Prof. Arturo Genre, dl'Università 'd Turin, (*) a esprim an mérit a la definission ëd la «è» coma *vocal muta* o, adritura, «*un puro segno grafico senza corrispondenza fonetica*» o coma vocal che «*non si pronuncia*».

An efet, se a l'é eror afermé che costa vocal a sia na «*muta*», gnanca a rend nen la giusta idea 'l dì che a sia^[8], tut curt, na «*vocal mes-muta*». A l'é lòn che am fà chërde che i l'hai peui nen tuti ij tòrt quand che i definisso la «è» «*tersa vocal piemontèisa*» con na espression fònica particolar e motoben rica.

Costa vocal as esprim, oltra che con ël tìmber «*nèuter*» propi dla «è» mes-muta, anche con ëd son ampèrmudà da le vocaj: *a, e, i, ò, o, u, eu*.

Am ven a basin arpete, an belessì, lòn che am servìa d'esempi an sla mia ciaciarada posà sël *Musicalbrandé* (n. 95/1982):

„mi am pias, ëd sòlit, esemplifiché — parèj pèr curiosità, e nen mach pèr curiosità — le vaire manere piemontèise ëd pronunsié la tersa vocal piemontèisa «è». An efet, costa nòstra bela vocal «è» a ven (e nen mach a Turin) pronunsià squasi coma:

«*a*» = Esempi: *Al caval ad bronz* (pèr dì: ël caval ëd bronz)

«*e*» = Esempi: *Per, mercandin, verda* (pèr dì: pèr, mèrcandin, vèrda)

«*i*» = Esempi: *Disblé, lissìa* (pèr dì: dësblé, lëssìa)

«*ò*» = Esempi: *Tòrbol* (nopà 'd dì: tèrbol)

«*o*» = Esempi: *Sofiotta* (nopà 'd dì: sofiëtta)

«*u*» = Esempi: *Fijutta* (nopà 'd dì: fijëtta)

«*eu*» = Esempi: *Bareutta* (nopà 'd dì: barëtta).

As peul sente, adritura, pronunsié la stessa paròla, sì ant na manera là 'nt un'àutra, con dè sfumadure o, mej, ëd nuanse armoniose diverse: Esempi: *Férté* as sent pronunsià: *Farté, ferté, forté, furté, feurté*.

Con un pò d'orija e 'n pò d'atension as peul prest verifichesse costa bela varietà armònica che a rëspond, ëd régola, a na forma 'd coerenza con l'armonia interior ëd l'ànima (armonia che a caraterisa e a giustifica^[9] 'dcò le nuanse dij parlé locaj).

As peul, donca, dì che la «è» mesmuta piemontèisa a l'ha un son «nèuter» che a perd soa neutralità avzinandse (a seconda dla posission ëd la paròla o dla località dova ch'as parla) a un son vocàlich definì, che a va da la «*a*», fin-a a la «*u*», e fin-a a la «*eu*». La *Tersa Vocal Piemontèisa* as presenta, parej, coma la pì sgnora, anteressanta e armoniosa dla nòstre vocaj, amparentà a ...la lontan-a (*lassemo dì!*) con l'armonia pì galupa ëd cola dròla, armoniosa Sesta Vocal Inglesiisa.

⁷ Ch'as nòta «'dcò» e sùbit dapress «dcò», diferenza ch'a l'é nen belfé spieghé

⁸ Ant l'original a-i era “sia”

⁹ Ant l'original a-i era “giustifica”

Mi i penso - për finì - che se i s'avzinèisso a la nòstra Mare-Lenga con ël rispet che as mérita i perderìo 'l vissi 'd tratela con la superficialità ...dialelal.

CAMILLO BRERO

P. S. - I veuj manifesté mia gòj e mè piassi dèscurvend che un Catedràtich ëd l'Università 'd Turin a manifesta interesse e sensibilità për ij problema viv e atuaj ëd la Lenga Piemontèisa.

Is complimentoma e i ringrassioma ël *Prof. Arturo Genre* che, combin che as professa nen Piemontèis, a pija viva part a la nòstra «Quaestio Linguae».

(*) ARTURO GENRE - *In margine alla Grammatica della Lingua Piemontese di Guido Griva* - Estratto dal Bollettino dell'Atlante Linguistico Italiano - II Serie - Dispensa n. 7 -1983 - *Bottega d'Erasmus - Torino*.

Sconda pèrson-a singolar dij verb riflessiv (dal n° 23) (gram. n° 27)

A son pòchi coj che a rispeto la giusta grafìa dla Sconda Pèrson-a singolar dël Verb Riflessiv ant^[10] tuti ij temp ëd tuti ij Meud.

An efet a ciama na frisin-a d'atension për buté an evidensa la diversità gràfica dla *squasi* identità fònica con ël verb nen riflessiv.

A së scriv:

Ti it veste për significhé l'assion ëd «*veste n'àutr*»;

ma a së scriv:

Ti i't (o *it 't* e 'dcò *it ët*) *veste* për significhé l'assion ëd «*vestisse*».

E parej ancora:

Ti it penten-e n'àutr, mentre *Ti i't penten-e Ti*;

Ti it bagne n'àutr, ma *Ti i't bagne Ti*; etc.

Pèrnòm pèrsonaj an coa al verb (dal n° 24)

A në smija útil arciamé l'atension an sël coma a devo evidensiesse, scrivend, ij pèrnòm pèrsonaj an coa al verb. I lo foma esemplificand an sle tre coniugassion:

Prima Coniugassion:

Es. *Porté:*

porteje = portarli, portargli etc.

portej-je = portarglieli, portargliele.

andoa as ved^[11] che 'l grup pèrnominale plural italian «*glieli, gliele*» a së scriv «*j-je*»;

Sconda Coniugassion:

Es. *Rende:*

rendje = renderli, rendergli, etc.

rendèj-je = renderglieli, rendergliele.

andoa as ved che l'istess grup a ven ëscrivù «*èj-je*»;

Tersa Coniugassion:

Es. *Fini:*

finije = finirli, finirgli, etc.

finij-je = finirglieli, finirgliele.

andoa as ved che l'istess grup a ven ëscrivù «*ij-je*».

Con ij verb che a l'han già la final an «ej» o «eje»:

Es. *Avej o aveje:*

avèj-je = averli, avergli, etc.

avèj-jèje o *avèj-j-je* = averglieli, avergliele.

andoa as ved che l'istess grup a ven ëscrivù «*-j-je*» o «*-jèje*».

---

¹⁰ Scond lòn ch'a sarà peui scrivù ant ël n° 130, a dovrà doversse mach "an"

¹¹ Com ant l'original. As dovrà 20 vire la radis "vèdd-" e 5 vire la radis "ved-"

«Un» e «an», nen «ën» (dal n° 25) (gram. n°19)

L'artìcol «un», così coma la preposission «an» a ven-o pronunsià squasi ant l'istessa manera: «ën». Contut — combin che a l'abio la midema pronunsià nasal — a devo scrivse rispetand l'étim original. Pèrtant, l'artìcol «un» a va scrit «un» e nen «ën» e la preposission «an» a va scritta «an» e nen «ën».

Paròle omòfone (gram. n° 37)

A më smija nen inùtil arpete che ant ël cas ëd paròle formà da na silaba sola che as pronunsiò e a së scrivo ant l'istessa manera — ij verb a ven-o caraterisà da l'acent tònich. Esempi: «Dà», verb e «da», preposission; «dì», verb e «di», sostantiv (*giornà*). Ant ël cas che j'omòfon a buto a confront, nen ëd verb, ma ëd sostantiv con le preposission o congiunsiòn, l'acent tònich a va segnà ansima ai sostantiv. Esempi: «trà», sostantiv (*ordin ampeisà*), e «tra», preposission; «frà» sostantiv (*grija dle fnestre*) e «fra», preposission. A va dit che la paròla «fra'» (*monio*) as evidensia con l'apòstrofo.

Regal e argal – Regalé e argalé (dal n° 26, colegà ai n° 54 e 105) (Gram. n° 40)

A më smija tant che la régola piemontèisa che a veul che ij prefiss latin «re» e «ri» a ven-o trasformà an «ar» a seufra an costi ùltim temp ëd mala... comprension.

A venta dì che Nòstra Gent (cola che a crea e a dòmina nòstra Lenga Piemontèisa) a ubìdiss a le régole istintive, tant ëd l'armonìa che dël bon sens, che a évito la confusion.

Parej, a l'é bin nen dovré la paròla «argal» (che a veul dì: gòj, euforìa) al pòst ëd «regal» (che a veul dì: omagi, present, don): nì, për l'istess motiv, «argalé» për «regalé».

E gnanca a venta nen dovré «arcapité» (che a signifìca «recapité») për «ricapité» (che a veul dì «capité n'àutra vòlta»).

A sarìa dcò n'eror dovré la paròla «arlese» (che a veul dì: «rilese» o «lese n'àutra vòlta») për «rielese» o «rielege» (che a signifìca «elege n'àutra vòlta»).

A venta ancora precisé che nen sempre al verb dovrà con la inissial an «ar» a-j corispond un nòm con l'istessa inissial, che a podria soné mal o fin-a sfaussé 'l sens. Parej, se as dis «armètte» as dis «Remission» (e nen «Armission»); as dis «arlevé» e «Rilevassion» (e nen «Arlevassion»).

Èl bon sens e la bon-a oriya 'd Nòstra Gent a devo esse për noi Magister e Magistra.

La mancansa 'd costa sensibilità a podria, doman, porté 'l fotògrafo a dovré l'«artìcol» al pòst dël «retìcol».

...da sborgnene!...

La iterassion (dal n° 28) (Gram. n° 38)

Ant la Lenga Piemontèisa as dòvra sovens la forma iterativa. Parej:

— për indiché 'l superlativ as peul dovré: *Brav brav; bin bin* al pòst ed: *bravìssim, benìssim* (a va dit che an piemontèis as dòvra da ràir la final: *ìssim*);

— ant le locussion compòste: *maniman, ëd tanzantan*, etc.;

— ant j'espression rinforsative: *ëdcò ti 'dcò, ëdcò anche chiel, ògni minca tant*, etc.

Interessanta, a propòsit ëd reiterativ, a l'é la forma riflessiva dël verb «ciamé» (ant ël sens *d'avej nòm*) che a dòvra, ant la tersa pèrson-a, la dission: *chiel a së 's ciama* al pòst ëd *chiel as ciama*.

A l'é da costa forma iterativa che a l'é naje, dacant al verb «ciamesse» la forma «s-ciamesse» che a ven coniugà parej:

al Pres. indic.:

Mi i më s-ciamo (ant ël sens: *mè nòm a l'é*)

Ti it ës-ciame

Chiel a së s-ciama

Noi i së s-ciamoma

Voi i vë s-ciame

Lor a sè s-ciamo

parej an tuti ij temp ëd tuti ij meud.

A va notà che ant la forma: *mi im ciamo*, *ti it 't ciame*, *chiel as ciama* etc. ël plural (*noi is ciamoma*, *voi iv ciame*, *lor as ciamo*) a peul significhé, oltre che *noi i l'oma nòm...*; anche *noi is ciamoma a vicenda* e *noi is anterogoma* (it. *noi ci chiediamo*), etc.

Grup vocàlich «eu» (dal n° 29) (gram. n° 7)

Ël son vocàlich EU as treuva, come régola, ant la lenga piemontèisa sempre an sîlaba tònica, tant ant ël còrp ëd la paròla (es. *cheuje*, *armeuj*, *ancheuj*, *deuit*, *mi i dësfeujo le fior*, etc.) che an final ëd paròla (es. *torcereu*, *fiareu*, etc.; *i fareu*, *i partireu*, *i dësfojereu le fior*, etc.).

An efet, quand che ant la coniugassion dij verb l'acentassion a sè spòsta su 'd n'àutra sîlaba, la EU as trasforma an U o an O.

Es. *A pieuv* = *a piuvìa*; *i preuvo* = *i provava*; *i cheujo* = *noi i cuioma*; *mi i dësfeujo* = *noi i dësfojoma* o *i desfujoma*; etc.

L'istessa còsa as verifìca con ij sostantiv (tant nòm, coma agetiv) quand che ant l'auterassion l'acent a passa an su n'àutra sîlaba:

Es. *Pieuva* = *piuvera*; *neuja* = *nojos*; *seuli* = *sulié*; *euj* = *ujon*; *preuva* = *prové*; *seugn* = *sugnet* o *sognet*; *feuja* = *dësfojé*; *feuj* = *dësfojé*; *neuit nuteja*; *faja nuitolera*; etc.

A va dit, për tant, che a l'é na pronunsia (e na scrittura) nen coreta cola che a dis (e a scriv), për esempi, *pieuvera* nopà 'd *piuvera* o ëd *piovera*; *nuitolera* nopà 'd *nuitolera*; *noi i cheujoma* nopà ëd *noi i cujoma*; *deuitin* nopà 'd *duitin*; *preuvin* nopà 'd *provin*; etc.

(Coma ecession a peul esse soportà ël verb *cheuse* che a peul dovré: *noi i cheusoma*, *mi i cheusià*, *chiel a cheusèrà*, etc. etc. për evité confusion con ël verb *cuse* che ant coj temp a recita: *noi i cusoma*, *mi i cusìa*, *chiel a cusèrà*, etc.

As sa, comsèssia, che j'ecession a son lì për confermé la régola!).

Dit sòn, as dev fortì che, tute j'àutre vòlte, l'ancontr ëd la vocal E con la U (ësquasi mai an sîlaba tònica) a esprim un ditongh che a ciama la pronunsia distinta dle due vocaj.

Esempi: *feudatari*, *pleurite*, *neurologich*, *aneurisma*, *Eucarestìa*, *Europa*, *eufonìa*, *euforia*, *eufòrich*, etc. etc.

Ant ël cas che cost ditongh a sia^[12] tònich (còsa pitòst ràira) as dev evidensiesse acentand la E.

Esempi: *fèud*, *rèuma*, *plèura*, *èur* (ël vent libich), etc.

«Im» e «am» (dal n° 29) (gram. n° 23)

Le parolètte pèrnominaj «*im*» e «*am*» a son — come as sà — la forma samblà dij Pèrnòm pèrsonaj verbaj «*i*» e «*a*» con ël pèrnòm pèrsonal ëd prima pèrson-a singlar «*mè*», e as dòvro danans a le paròle che a comenso an consonant sempia o con «*pr*», «*pl*» e «*gn*» (mentre che danans a dobia consonant o «*s*» impura as dòvro «*i mè*» e «*a mè*», e danans a vocal as dòvro «*i m'*» e «*a m'*»).

A va dit che pròpi ij pèrnòm «*im*» e «*am*» (për soa posission preconsonantica) a ven-o sovens malpronunsia, squasi come «*in*» e «*an*», tant da tenté quaidun a scrive conforma a la malapronunsia, sbaliand.

An efet «*in*» e «*an*» a son la forma samblà dij pèrnòm ëd la prima pèrson-a^[13] plural (...ch'a l'é n'àutr afé!...).

Esempi: *Am ciamo* (*a ciamo mi*) - *an ciamo* (*a ciamo noi*...).

* * *

«Dì ch'èd si» o «dì ch'èd nò!» – (Gram. n° 41)

---

¹² Ant l'original a-i era "sia".

¹³ Ant l'original (e ant la Gramàtica) a-i era "person-a"

La manera pì piemontèisa 'd dî 'd si o 'd dî 'd nò a l'é cola 'd «dì ch'èd si» o 'd «dì ch'èd nò». A va 'dcò bin a «dì che 'd si» o a «dì che 'd nò»!
Amis, fé mach atension a nen dî ch'èd si quand ch'a l'é che 'd nò! I podrìe passé për ...bastian contrari!

«EU» dòp «c» «g» (dal n° 31/32) (gram. n° 9)

A në smija giust arcordé che an piemontèis ël son vocàlich EU che a ven dòp le consonant dosse «c» e «g» a veul esse andossì con la gionta d'una «i» (che a l'é vorsù da la radis original).

Esempi: *Gieugh* (e nen: geugh); *Gieuves* o *Giòbia* (e nen: Geuves);
fricieul (e nen: friceul).

An efet èste paròle a s'arfan al latin: *Jocare*; *Jovis*, *frictiolus*.

Dato che... (dal n° 33) (gram. n° 27 e n° 35)

— A l'é giust precisé che le preposission articolà «da l', da la» ant le forme andoa la «a» dla preposission a ven [nen] pronunsià as devo scrive «d'l' e d'la» (e nen «dl' o dla» che a son le forme corispondente a le preposission articolà ëd *dë + l'* e *dë + la*). Esempi: *Sauté d'la gòj* (o *da la gòj*), *meuire d'la càud* (o *da la càud*); *ruvinà d'l'influss* (o *da l'influss*), etc.

— Al pòst ëd la forma italianisanta dle congiunzion subordinative causal: «dato che» e «giacché» a l'é bel dovré le forme piemontèise: *Vist che*, *veddù che*, *sentù che*, *da già che*, *sicoma*, etc.

La congiunzion subordinativa concessiva «benché» as rend bin an piemontèis con: *combin che*, *contut che*, *bele che*, etc.

Anche - Èdcò - Bele - Combin... (dal n° 34) (Gram. n° 39)

La congiunzion italian-a *anche* as rend an piemontèis an manere diverse:

ÈDCÒ = come *congiunzion coordinativa copulativa* - Esempi: *I ven-o 'dcò mi*;

ÈDCÒ = ant ël sens ëd: *për gionta*, *peui*, *ansema a sòn*, *an pi*, etc.; - Esempi: *as peul èdcò disse che...* (an pì *as peul disse che...As peul peui disse che...As peul, për gionta, disse che...*);

BELE (A) ...ANCHE (A) ...GNANCA (A)... = come *locussion congiuntiva subordinativa concessiva* con A e l'verb a l'infìnì, o senza A con ël gerundi. - Esempi: *bele a tratelo bin a veul nen èsté...* - *Anche a tratelo bin a veul nen èsté...* - *Gnanca a tratelo bin a veul nen èsté...* - *Bele (anche, gnanca) tratandlo bin a veul nen èsté...*

ANCHE SE... SE ANCHE... COMBIN CHE... = come *locussion congiuntiva subordinativa concessiva* con ël verb a l'indicativ o al congiuntiv. - Esempi: *Anche se it parte nen sùbit it i-i rive l'istess* - *Se anche it partèisse nen sùbit it i-i rivrìe l'istess* - *Combin ch'i-t parte nen sùbit it i-i rive l'istess*.

Mi i seguò, ti it segue, chiel a...? (dal n° 35) (gram. n° 36)

Dirai^[14] sùbit che ël verb «segue» (seguire) a l'é un brut italianism che as peul evité e sostituì con «seguité», «fé séguit», «vnì apress o vnì dòp», «andé o vnì dapress», etc. etc.

Dit son a venta gionté che tant «segue» (për chi a veul dovrelò) coma ij sò compost «përsegue», «consegue», «insegue», etc. (che a son tuti verb fsonian e a l'han èdcò la surtà dl'infìnì present e l'partissipi passà mach an «seguì», «përseguì», «consequì», «ansequì», etc.) a l'han la coniugasson dël present indicativ con la tersa pèrson-a singlar che a sè scriv «seguë» (ùnich esempi d'una «ë» mesmuta final ëd paròla).

---

¹⁴ Com ant l'original. A dovrìa esse "l dirai".

Parèj ël Present Indicativ a sarà: *Mi i seguò, ti it segue, Chiel a seguë, noi i seguoma, voi i segue, lor a seguò.*

A fà nen da manca d'avej n'orija da acordator pèr sente coma ch'a sia brut, stonà e ...contra natura!

Agetiv possessiv e l'Artìcol (dal n° 38) (gram. n° 24)

A l'é na giusta régola cola che a dis che l'Agetiv Possesiv masculin singlar e, 'dcò, ël feminin singlar e plural a veul nen, ëd sòlit, l'artìcol danans: es. *mè pare, mia mare, mie seur* (mentre as dis *ij mè fratej* al plural masculin).

E va bin!

Ma a va precisà che la finëssa dël pòpol, che a crea, a sùpera la livela dij savant.

A càpita, an efet, nen da ràir che as treuva danans a l'agetiv possessiv (an particolar al possessiv feminin) ëdcò l'artìcol determinativ, pròpi con intension determinative ëd buté an evidensa particolar ël possess dël soget o dl'oget (pi da ràir dij complement indiret):

Esempi:

Nòstra veuja ëd canté (con sens frèid, narativ)

La nòstra veuja ëd canté (con l'intendiment tant d'evidensié e dé fòrsa a l'agetiv *nòstra*, che pèr dé intensità e calor a la *veuja*).

'Dcò^[15] ant le comparassion a peul verificesse che lè scond termo 'd paragon (che a l'é ëd sòlit un pèrnòm e, pèrtant, a veul l'artìcol: es. *mè papà a l'é pì brav che 'l tò*) a ven-a anrichì da la repetission dël nòm pèr evidensielo senza, però, perde l'artìcol: es. *mia mama a l'é pì bela che la toa mama*.

A venta di, però, che cost ëbzògn d'evidensié lè scond termo a finiss pèr pretende d'evidensié 'dcò 'l prim termo: *la mia piuma a l'é pì neuva che la toa piuma*, nopà che l'ordinari: *mia piuma a l'é pì neuva che la toa*.

LE e JE^[16] - Artìcoj feminin pluraj^[17] (dal n° 38) (gram. n° 17)

N'àutra finëssa 'd nòstra lenga a l'é cola che a ven a dovré (an certe posission drinta la frase) l'artìcol feminin plural «*je*» («*e*» duverta pì che mesmuta) al pòst ëd «*le*» danans a le paròle che a comenso pèr «*s impura*» e dobia consonant (così coma a-i càpita al masculin).

Parej as peul ëscrive: «*ant je stagere*», «*an sje spale*» al pòst ëd «*ant le stagere*», «*an sle spale*», mentre as dev sempre dovré, coma soget, «*le stagere*», «*le spale*», etc.

A l'é giust fé noté che la forma «*je*» as dòvra nen quand che a fussa càusa 'd son cativ.

Parej as dirà e a së scriverà: *a l'ha voltaje le spale* e nen *a l'ha voltaje jë spale*; as dirà e a së scriverà: *bauleje a le stëjle* e nen *bauleje a jë stëjle*.

A l'é question ëd sensibilità e 'dcò d'orija che a son verificàbij ant nòstra gent, cola che a parla 'l piemontèis come lenga prima o ùnica. Na sensibilità e n'orija che a son malfé ricuperé se un a l'ha pèrduje, o aqüsté se un a l'ha mai avuje. A l'é lòn che a n'ancàpita^[18] 'd costaté an chi a l'ha sarà sò piemontèis ant ij canton ëd la memòria e fòra 'd sò cheur.

Coste «*finësse*» a riesso tant fin-e che a peulo smijé 'd «*drolariè*» a chi a l'ha pèrdù ij contat con l'ànima popolar o a confond la paròla coma na matemàtica sequensa 'd «*flatus vocis*».

Locussion caraterìstiche (dal n° 39) (gram. n° 31)

Am pias, ësta vòlta, arciamé a la ment certe paròle o manere ëd dì che a esprimo an manera caraterìstica e original l'afermassion, l'interogassion o l'esclamassion piemontèise.

---

¹⁵ Com ant l'original. A sarìa nen mej "Èdcò"?

¹⁶ Ant l'original a-i era "jë"

¹⁷ Ant l'original a-i era "plural", coregiù ant la Gramàtica

¹⁸ Ant l'original a-i era "ancapità"

A fan part ëd la richëssa (che lë spìrit piemontèis a pòrta andrinta) fàita d'armonìa e 'd sensibilità essensial.

é!, *éh!* = si, pròpi parej!

èh? = come? còsa it l'has dit?

ah! = i l'hai capì! a l'é véra!

bòh = già, a l'é vera (da nen confonde con ël «*bòh!*» roman = mi 'm n'anfot!)

bòh!, *già!?* = a peul nen esse! (e anche = pròpi parej!): ël sens a dipend da l'espression dubitativa o afermativa dla vos!

Parla pa! e *Ciama n'àutr!* = (esclamassion ëd maravija): ël «*parla pa*» e 'l «*ciama n'àutr*» danans a «*che*» e a n'agetiv qualificativ a manifesto n'afermassion superlativa. Es. *Parla pa che bel!* *Ciama n'àutr che bon!* a valo coma di: *a l'é motoben bel!*, *a l'é motoben bon!* squasi invitand a dé conferma chi ch'a scota.

Vah! = (Esclamassion carëssanta) = *Piora nen, vah!*; *Ven ëdcò ti, vah!* coma di: *piora nen, mè car masnà!*; *ven ëdcò ti, për piàsì opura a-i na fà¹⁹ nen ven ëdcò ti.*

A va? = da bon? da vèra?

A va! *Ma va!* = Ma nò! A peul nen esse! Nò!

Nah! = (Esclamassion dë stupor, d'impassiensa, ëd sorprèisa, con un sens interlocutori).

D'àutr = altrimenti, an cas contrari, se 'd nò, se dësno!

Tam nen che... o Tëm²⁰ nen che... = It vëddras che ... 'd sicura!

N'asar! = a-i era da spetess-lo!

S-ciào! = (Interiession conclusiva) Fà l'istess! A-i n'an-fà gnente! Es. *Se at piàs, bin! se at piàs nen, s-ciào!*

Ciào - là! = Cìào, im na vad! o Për finì, cìào!

A sarìa bin fàit che j'amis che an leso a mandèisso 'dcò lor d'altre forme carateristiche d'interiession, d'anterogassion, d'afermassion o d'altre manere ëd di carateristiche locaj.

«A» tònica - ò - o - u (dal n° 40) (gram. n° 2)

Un dij compless lenghistic che a fà tribulé pì soens ij Piemontèis ëd la Provincia (che pura a son ij pì grand e pì pressios porteur ëd coltura piemontèisa) a l'é col ëd la pronunsia e dla scrittura dla «a» scura o sarà. Parloma dla «a» tònica che an tute le part ëd Piemont (ëdcò a Turin) a ven pronunsià, doa pì doa meno, conturbà, val a di pì scura dla pronunsia duverta o ciàira dla «a» nen tònica.

La diversità a l'é cola che as peul noté ant la paròla «*muraja*» tra 'l son ëd la «a» tònica (*ra*) e la «a» àtona (*ja*).

La «a» tònica, che già a Turin (specialment an bariera) a ven pronunsià pì conturbà, a ven a scurisse sempre 'd pì, compì a sè slontan-a da la sità, fin-a a vestisse ant ël Monfrà e ant le Langhe d'un son che an Aich (Acqui) a s'avzin-a motoben al son ëd la «ò» tònica piemontèisa.

A l'é a sta mira che chi a scriv a dev avej l'avertensa d'evidensié le diferense etimològiche.

Parej as dovrà scrive: «*muraja*» (magara, se pròpi as veul, con doi pontin ansima a la «a» tònica: *muräja*), ma nen «*muròja*» che a porterìa 'l letor fòra dla carzà për na giusta comprension. «*Muròja*» a lo scrivran jë studios quand che a dovràn registré le nuanse fòniche dla paròla, dovrand la grafia fonemàtica al pòst ëd cola normal.

Parland ëd vocaj a ven bin an belessì d'arcordé che an piemontèis a esist nen ël son ëd la «u» italian-a, combin che, ancheuj, ël son ëd la «o» scura o sarà a-j sia motoben davzin.

An piemontèis ël son ëd la «ò» duverta, sempre tònica (*fiòch, blòch, tòch, brò, ciò, paròla*, etc.) a corrispond al son italian ëd la «o» duverta (*fiocco, blocco, tocco, brodo, chiodo, parola*, ecc.); mentre che 'l son ëd la «o» piemontèisa (*Piemont, Roma, boca, toch, gossa, dodes, gola, sol, miola*,

---

¹⁹ Ant l'original a-i era "fa"

²⁰ Com ant l'original. A dovrìa esse "tëmm"

motoben, poer, vot, anvod, etc.) a corispond (un pò pì sarà) al son ëd la «o» sarà italian-a (*Piemonte, Roma, bocca, tocco, goccia, dodici, gola, sole, midollo, molto, polvere, voto, nipote, ecc.*).

A l'é cost ël motiv che nen mach a giustifica, ma a pretend che la «o» ëd «rot» (rotto) a sia scrita «o», e nen «u» «rut» (rutto) che a l'é tuta n'àutra ròba.

An efet, la «u» che a corispond etimologicament a la «u» italian-a, an Piemont (coma an tuta l'area galcéltica) a ven pronunsià, pì o men, coma la «y» greca o coma la «ü» tedesca.

Come as peul noté da costi esempi: *andura, autura, muraja, lun-a, fum, abus, pùles, penùltim, asur, madur o mur, scurì, arfudé, ùnich, etc.* che a corispondono ai termo italian: *andatura, altura, muraglia, luna, fumo, abuso, pulce, penultimo, azzurro, maturo, oscurare, rifiutare, unico, ecc.*

«Da EU a U e da Ò a O» (dal n° 41) (gram. n° 8)

Si! *Repetita juvant!* I l'oma già avù ocasion d'arcordelo che tute le sìlabe che a pòrto le EU (*Deurve, dëscheurve, feu, neuja, parlereu, etc.*) a son tòniche; e che quand a dvento àtone (për coniugassion o për auterassion) la EU as trasforma an U o O (*duvert, durvoma, dëscurvërai, foghin, nojos, etc.*).

A l'istessa manera as compòrto le paròle che a l'han la sìlaba tònica con na «Ò» (*bòsch, vòlta, cròta, paròla, pòrta; etc.*), che quand ch'a dvento àtone a trasformo la «ò» an «o» (*boschin-a, voltin, crotin, parolassa, portin-a, etc.*).

Ancora dla «A» tònica dèsturbà. (gram. n° 3)

A l'han ciamane se la «A» tònica dèsturbà a esist mach an piemontèis.

Nò! Èl son ëd la «A» tònica dèsturbà a esist an tute le lenghe nòrdiche.

Èl ditongh tedesch, për esempi, «äu» a ven pronunsià «òì» «*Bräutigam*» (spos, moros) a ven pronunsià *Bròitigam; Mäuschen* (ratin) a ven pronunsià *Mòischen, etc.*

A va dit, però, che a-i é na diferensa sostansial ant lè spìrit tra noi e j'àutri nòrdich; che, al contrari 'd lor, ij piemontèis — a càusa 'd soa italianisassion — a considero, ancheuj, la «A» tònica dèsturbà, nen na richëssa fònica, ma un segn ëd... grosseria.

A sta mira i soma rivà!

Ampegnesse e angagesse - (dal n° 46) (Gram. n° 42)

A venta dì che a son doe paròle con doi sens divers, ëd régola, e, ecessionalment, sinònime.

A në smija còsa bon-a analisé, an belessì, la significassion ëd le doe paròle për podèj-je dovré a propòsit! N'anàlisi che i l'oma verificà ant ij discors ëd nòstra Gent (cola che, për noi, a fà test).

AMPEGNESSE^[21] a l'é na paròla che a deriva da IMPEGN (*an pegn*), che da noi a ven dovrà squasi mach për significhé: *propòsit, òblig, promëssa*. Parej ampegnesse^[22] a ven squasi sempre dovrà ant ël sens ëd: *butesse 'd propòsit, pijesse d'impegn, oblighesse* e 'dcò *antestesse, ostinesse, etc.*

El verb IMPEGNÉ, oltra che an costi sens, a ven ëdcò dovrà ant ël sens ëd: *dé an garansia, dé an pegn, angagé*. (A l'é parej che an costa significassion a ven ëd sòlit dovrà la paròla ANGAGÉ).

ANGAGESSE a l'é na paròla che a deriva da ANGAGI e GAGI che a significavo *paga, stipendi* e che, ancheuj, as dòvra ancora coma *pegn, garansia, capara, ampotega* (ipoteca), *impegn*.

An sens irònich as dis ancora *gagi 'd guèra* (botin ëd guèra) për dì *feria* o *dani* avù da la guèra.

GAGIURA e ANGAGIURA as dòvra ant ël sens dè *scomëssa, pat, scomëssa 'd gieugh, impegn arzigos, etc.*

Parej ANGAGESSE a ven dovrà ant ël sens *d'anrolesse, butesse al sòld, fesse soldà volontari, e 'dcò ant ël sens ëd pijesse n'impegn, ampegnesse, oblighesse*. (An costa significassion, as dòvra pì fàcil AMPEGNESSE).

---

²¹ Ant l'original a-i era "Impegnesse". Ant la Gramàtica a l'é stait coregiù an "ampegnesse"

²² Com la nòta 'd prima

ANGAGÉ, anvece, a ven ëd sòlit dovrà ant ël sens ëd *dé an pegen, ampoteghé* (ipoteché), *dé an garansia o a capara*; e ancora *mandé a fé ël soldà volontari, anrolé al sòld*.

A l'é 'dcò dovrà — da ràir — coma *solecité* (mej *dësgagé*) etc.

Ancora viv a l'é ël bel agetiv ANGAGIANT che a significa *piasos, gentil, anciarmant, ëd bel deuit*, etc.

Amis! Avzinomse^[23] a nòstra bela Lengha con la dlicadëssa, ël rispet, la sensibilità, l'amor, la serietà, l'impegn, l'entusiasm, ël piassi, l'arconossensa che a mérita cola che, për Noi, a l'é la pì bela lenga dël mond, përché Nosgnor a l'ha ricamala, tuta e mach, për noi.

Rije o rie? - Lë scolé o l'ëscolé? - Muraja Mèistra! (dal n° 47)

An Piemontèis as dev ëscrive «*Rije*» e nen «*rie*»! Përchè? Ël perchè an lo dis la régola dël verb ëd la 2a Coniugassion che a la tersa pèrson-a singlar ëd l'indicativ present an evidensia 'l tema dël verb.

Esempi: da «*scrive*» = chiel a *scriv*

da «*lese*» = chiel a *les*

da «*bate*» = chiel a *bat*

Ant ël verb «*rije*» che a la tersa pèrsona dl'indicativ present a fà: «*chiel a rij*» ël tema a l'é «*rij*» e nen «*ri*» coma a fària se 'l verb a fussa «*rie*»!

As dis «*rij-je dapress a quaidun*» (ridergli...) e nen «*rije dapress a quaidun*» (ridere...).

L'artìcol piemontèis «*lë*» as dòvra danans a le paròle che a comenso për «*s*» impura o a certi cas ëd dobia consonant (coma i vëddroma apress). Përtant, as dev ëscrive «*lë student, lë scolé, lë mnis, lë fnoj, etc.*» e nen l'ëstudent, l'ëscolé, l'ëmnis, l'ëfnoj, etc. andova a ven dovrà l'artìcol «*l'*» (ch'as dòvra danans a paròle con inissial an vocal) për podej dovré na «*ë*» prostética che a l'ha gnun motiv d'essje^[24].

A va dit che la «*ë*» prostética as dòvra, a temp e ora, për eufonìa, mach tra doe paròle, doa un-a a finiss an consonant e l'àutra a comensa con «*s*» impura e dobia consonant (ant ij cas che i vëddroma).

Dovrela a dani^[25] dl'artìcol «*lë*» a l'é n'abus che oltra a bolversé l'arserca an sël vocabolari, a finiss për compliché la letura e la comprension.

Coma as dis an piemontèis «*muro maestro*»?

As dis «*mur mèistr*» o «*muraja mèistra*» ma dcò «*mur maestro*» e «*muraja maestra*». I penso che la prima forma a sia pì piemontèisa e dcò pì bela! An belessì as dësturbo nen ij vocàboj «*magìster*» o «*magistra*» che a l'han d'àutr da fé!

Na precision an sl'uso dl'Artìcol «*ël*» (ij) danans a sostantiv an dobia consonant inissial. (dal n° 47)

Danans a sostantiv che a comenso an dobia consonant as dòvra: *l'artìcol «*lë*» (jë)*:

— quand la dobia consonant a l'é «*s*» impura (*spos, student, scolé, studi, stri, sgiaj, scandaj, etc.* etc.).

— quand che la dobia consonant a pòrta an seconda posission na «*n*» (*dné, fnoj, fnor, mnis, mnù, pnass, vnì, etc.*). Ecession: «*gn*» che a veul l'artìcol «*ël*» (*gnòch, gnero, gnacio, etc.*).

As dòvra, anvece, l'artìcol «*ël*» (*ij*):

— sempre con consonant sempia (*caval, sòld, tirol, can, etc.*).

---

²³ Ant l'original a-i era "avzinomose".

²⁴ La Gramàtica a ciameraia "essie" ("La particella locativa «i»")

²⁵ Forma atestà da Brero ant sò Vocabolari

— quand che la dobia consonant a pòrta an seconda posission na «l» o na «r» (bleu, breu, bru, crajon, clarin, flàut, frej, gran, plissé, pruss, prinsì, gramon, treno, tranvi, tlé, brass, flacon, etc. etc.).
Ecession: *vlu, mlon* che a preferisso la forma: *lè vlu, lè mlon*.
— quand che la dobia consonant a l'é: *gn* (gnòch, etc.).

Pèrnòm Riflessiv - Pèrnòm an coa 'd verb (dal n° 49) (gram. n° 28)

Seguitand ël discors dël nùmer ëd Novèmber, i precisoma che, coma as dev evidensiesse l'artìcol *lè* (*jè*), parej as dev ëdcò tratesse 'l pèrnòm riflessiv e pèrsonal.

An efet, mentre a sè scriv: *ti it ëspete* (tu aspetti) - *ti it ësstrache* (tu stanchi) — as dev ëscrive: *mi i tè speto* (io ti aspetto) - *ti it tè strache* (tu ti stanchi) - *chiel a sè straca* (egli si stanca).

A l'istessa manera as dev evidensiesse 'l pèrnòm pèrsonal an coa 'd verb con un trat d'union, quand che a peul porté confusion tant ant la pronunsia che ant la comprehension:

Esempi: *Strach-te nen! Mangg-ne nen! Strenz-me fòrt! Guardand-te bin!... I l'oma vist-te!* etc. (a l'é eror scrive: *guardante* o *viste*) mentre a fà nen da manca 'l trat d'union quand che 'l verb a finiss en vocal:

Esempi: *i l'hai mangiane - a l'ha vèdduje - a t'ha stracave* - etc.

Quand che an coa al verb a-i son doi pèrnòm pèrsonaj, as devo evidensié quand che a peulo porté 'd confusion:

parej, coma a sè scriv: *pijeje* (prenderli/e), *dije* (dirgli/le), etc. parej, as dev scrive: *piej-je* (prenderglieli/e), *dij-je* (dirglieli/e).

Con ij verb fosanant (*avej* o *aveje*; *podej* o *podeje*; *dovej* o *doveje*; etc.) as dovrà scrive: *avèj-je* (averli/e) e *avèj-j-je* (averglieli/e); *podèj-je* (poterli/e) e *podèj-j-je* (poterglieli/e); *dovèj-je* (doverli/e) e *dovèj-j-je* (doverglieli/e).

A sbalié a rija – (Gram. n° 43)

A ven bin arcordé che an piemontèis a esist nen ël son itàlich «gl» che a ven sostituì mach da la «l». Pèrtant a sè scriverà: *sbalié* (e nen sbaglié), *mioré* (e *mej mioré*, ma nen miglioré).

E a fà nen mal arcordé che quand che 'l tema dël verb a finiss an «j» (esempi: *rije, fiai, sbiaj*, etc.), l'imperfet indicativ a dev rispeté ël tema, scrivend: *rija, faja, sbiaja*, etc. (e nen coma an càpita 'd sente e 'd lese: *rija, fiaja, sbiaja*, etc.).

Pronunsia dla V (dal n° 50)

I publicoma un travaj precis ëd l'amis Prof. fr. Anastasio ansima a la «Pronunsia dla "V"» ant la lenga piemontèisa. A l'é da diversi ani che i vèddoma pì nen l'autor ëd cost ëstudi. Con sòn i vuroma 'dcò rendje omagi!

PRONUNSIÀ DLA V

a) V SEMICONSONANT (= quasi U ital.)

1) *Final ëd paròla, apress vocal tònica:*

av antrav, brav, ciav, diav, gav, nav, otav, sbiav, s-ciav, trav

ev anlev, arlev, frev, grev, a dev

iv ariv, ativ, cativ, motiv, nativ, uliv, viv

euv cheuv, a comeuv, a dreuv, euv, neuv, a pieuv

ov cov, crov, giov, nov, rov

uv luv, sbaruv, spuv, stèrnuv

DÈSNÒ (se la V final a l'é nen apress vocal tònica) = V italian

a) apress ël ditongh *èi*: a bèiv, a arsèiv

b) apress na líquida (*l, r*): salv, curv, nerv, serv, a dèscherv, a deurv.

- 2) *Intervocàlica, an presensa 'd na O o 'd na U contra na vocal sempia*
 (La consonant V, sota la possa assimilatrìs dla O o dla U, a peul patì tre sòrt d'alterassion:
 1) la lenission, riduvend la tension ant la pronunsia dla V;
 2) la semivocalisassion an U italian
 3) la quasi sparission o «dileguo» con la pronunsia an «iato» dle doe vocaj: l'é pèr sòn che, dle vire, la V a sè scriv pì nen)
<i>ova</i>	antèrdovà, Giovann, ovata, tovaja, piovan-a / anciova, andova, brova, rova
<i>e</i>	bové, brové, covercc, crové, giové, masové, nové, trovesse sovens / póver
<i>ë</i>	sbrovètta
<i>i</i>	coviss
<i>o</i>	novod, provoma, trovoma / giovò
<i>u</i>	dovù, dovume, dovulo
<i>uva</i>	sbaruvà, spuvà, suvà, tramuvà / buva, sluva, stuva, luva, uva
<i>e</i>	cuvèrta, cuvercc, duvert, gruvera, sbaruvé, spuvé, stèrnuvé / spluve, i suve
<i>ë</i>	suvètta
<i>i</i>	ruvin / diluvi, luvìn
<i>o</i>	suvoma, spuvoma / i suvo
<i>u</i>	piuvù
<i>avo</i>	travonde, savon, pavon, lavoma, gavoma / lavo, gavo
<i>e</i>	levoma / Stevo, a devo, a levo
<i>i</i>	divossion / nivòl, givo, givola, ivola, pa privo
<i>eu</i>	i treuvo, i preuvo
<i>avù</i>	avuss, savù, savulo, arsavù, savurì, avù
<i>e</i>	slevus
<i>i</i>	vivù, scrivù

DÈSNÒ (se la O o la U a son compagnà da na vocal NEN sempia) = V italian
 a) con *i* + *vocal* apress la V: dovè, dovìa, puvìa, luvion
 b) con *èi* dèdnans a la V: eivos, bèivo, arsèivo, lèivo, piasèivol

- 3) *Preconsonàntica, dnans a dental diversa da R*
<i>t</i>	gavte, preuvte, suvte
<i>d</i>	iv diso
<i>s</i>	iv sento
<i>z</i>	davzin, avzinesse
<i>n</i>	giovnòt, preuvne, gavne
<i>l</i>	diavleri,

DNANS a la R la V a l'ha 'ncora 'l son èd V italian:
 pòvr òm, euvra, ciadeuvra, levr, dovré, avrìa, avroma, dovrìo, dovroma
 (combin che ant ij dialèt as senta vocalisà: pòvra = pòura, povron = pòuron...)

b) V CONSONANT (= V italian)

an tuti j'àutri cas:

1) *Inissial èd paròla:* val[,] vesta, vijà, vorèj...
 vlù, vnì, vrù, vzin...

2) *Pòst-consonàntica, interna e final:* (d, z, n, l, r + V interna; l, r + V final)

alvà, andvinaja, anvertojé, anval, anvers, anvìa, aviaré, anvironé, anvisché, anvlòpa, anvod,
 arvangia, arvèdse, arvers, arviré, arvista, arvnì, brenva, serv, cheurve, conven-e, convnì, chèrvass,

curv, dësvijé, dësvoidé, fërvaja, fërvé, garv, invern, nerv, salv, sërvaj, sarvan, scarvassa, sërvèl, svergna, svers, svicc, tranvai, vòrva... dventé, dvis, dvotemai...

3) *Sempe apress al ditongh ai èi, sia interna che final:*

bèive, eivos, fièivol, lèivo, neivé, pèiver, prèive, piassèivol, sèiva, seivé, sleivé, stèiva, zènèiver... a bèiv, a arsèiv....

4) *Intervocàlica senza O e U:*

avija, gavé, angavigné, arshivòli, avàit, aval, avans, avar, avèrtole, avis, avisch, baraval, baravantan, barivel, bava, bavardé, bërtavela, biava, biòva, bleuva, canavèis, carlevé, canavëtta, canaveuj, cavagn, caval, cavalia, cavicc, cavija, cavion, cheuva, ciavé, ciavatin, cìvich, crava, crevass, crivel, davané, divide, eva, fava, galaverna, galavia, gavada, gavass, gavé, gavia, giavela, gravia, griva, lavé, làver, lavieu, levé, lèvesse^[26], maravija, meuve, navìa, navëtta, navighé, neuva, uliva, pavan-a, pavé, piva, pivi, pòver, preuva, prevòst, privé, rava, ravass, ravieul, ravin, raviolé, riva, rivèt, rivera, rivé, rivòira, sava, savat, savan, savi, savòja, schivié, scrive, sivìtola, stival, stravaché, stravis, tavan, tavòta, tinivela, travà, travèt, travaj, treva, vive, zanziva...

F. ANASTASIO

Ij ditongh UÀ (OÀ) e ÀU (ÀO) (dal n° 51) (gram. n° 14)

Ant ël 1966/1967, an ocasion ëd la publicassion, an sël «*Musicalbrandé*» ëd mè «*Sbòss për Na Gramàtica Piemontèisa*» a l'é tnusse un «*debat*» su certe particolarità.

A son intraie ant la discussion ëdcò ij ditongh assendent «*uà*» e «*oà*» e ij ditongh dissendent «*àu*» e «*ào*».

A conclusion dël «*debat*» a l'é convenusse d'unifiché ij ditongh assendent ant l'ùnich «*uà*» (*quand, guèra, guadagn*, etc.) e ij ditongh dissendent ant l'ùnich «*àu*» (*aurora, àutr, àut, càud, causset, nàusia*, etc.) An efet a l'é nen possìbil, ant ij ditongh, pronunsié la «*u*» a la fransèisa.

Da sòn a risulta ciàir che tute le vòlte che as segna «*oa*» o «*ao*» a signìfica che as trata nen d'un ditongh (che a segna na sìlaba sola), ma 'd doe vocaj an sìlabe distinte (*coa* o *cova*; *roa* o *rova*; *soagné*; *aostan*; *saon* o *savon*; etc.).

I penso, comissìa, (com i fortìa mi durant ël debat) che se a l'é onoréivol e giust respeté le conveniense, a fà ancor sempe piassèive da j'amis un salut divers... *n'àotr salut* (coma a l'ha mandane, an costi di, F. Fiandro, che i ringrassìoma!).

Ij Pèrnom Pèrsonaj Verbaj (dal n° 53) (gram. n° 26)

I s'arpetoma, ma i chërdoma che a peussa esse útil arcordé che «*Ij Pèrnòm Pèrsonaj Verbaj*» a devo sempre esse esprimù (j'ùniche brute ecession a resto le license... poétiche!).

Parej a së scriverà sempre «*i son*», «*a son*», «*a parla*», «*a scrivo*», «*se i scrivèissa*», «*i mangiava*», «*it manderie*» etc. etc. e nen mach «*son, parlo, scrivo, se scrivèissa, mangiava, manderie*» etc. etc.

«ò» vocal sempre tònica (dal n° 53) (gram. n° 6)

A ven a taj arcordé che la vocal «ò» a peul mach esse tònica (*tòch, vòlta, paròla, pòrta, caròta, stòria*, etc.).

An efet, tute le vòlte che a perd l'acent, la «ò» a diventa «o» (Esempi: da *vòlta* a *voltin*; *tòch* = *tochetin*; *paròla* = *parolin-a*; *pòrta* - *portin-a*; *caròta* = *carotin-a*; *stòria* = *storiëtta*; etc.). A venta nen, pèrtant, buté l'acent an sla «o» nen tònica dle paròle: *radio, telefono*, etc. che as devo 'dcò pronunsié «o» scura (squasi coma «*radiu, teléfunu*» etc. a l'italian-a).

---

²⁶ Com ant l'original; la grafia a l'é ciarament nen giusta

Preposission articolà (dal n° 53) (gram. n° 21)

An pias ancora arcordé che le preposission articolà: «an sël» «an sla», «an sjë», «an sj'», etc. as peulo nen e as devo nen ~~mai~~^[27] scrive: «ans ël», «ans la», etc. (così com a càpita an italian con: *in sul*, *in sulla*, etc.).

Al contrari «ant ël», «ant la», «ant ij», «ant j'» etc. a devo esse rispetà parej, e nen rompje malament an «an tël, an tla, etc.». (A basta arcordé che la preposission *ant* a deriva da la preposission latin-a «*intus*» che a signìfica: andrinta).

Torna fé, torna... - (dal n° 54 - colegà ai n° 26 e 105) (Gram. n° 44)

A va dit che nen sempre — coma i l'oma già avù ocasion d'arcordé — a son-a bin e nen sempre a l'é giust dovré, an prinsipi 'd paròla, la forma «ar» (al pòst ëd «ri» e «re»).

Parej, se a l'é giust dovré «argal» (= euforìa) a va nen bin dovré «argal» coma «regal», ni «argalé» pèr «regalé».

Nen sempre a va bin costa forma iterativa e intensiva, gnanca con ij verb (*riflete* as cambia nen an «arflete» ni «riscrive» as cambia nen an «arscrive» etc.).

A l'é bin arcordé che 'l piemontèis a l'ha na forma motoben original e viva ch'a esprim la iterassion ëd l'assion dël verb con la paròla «torna».

Parej se as peul disse «arfé» pèr «rifé», as peul disse, fin-a pì bin, *fé torna* o «*torna fé*». Al pòst d'*arnasse*, as peul disse *torna nasse*; al pòst ëd *riabilité* as dis ëdcò *torna abilité*, etc. Na forma, costa, che a l'é 'd vòlte fin-a pì elegant e 'd bon gust.

A l'é sicurament pì giust e pì bel dì «*I ven-o torna*» che nen dì: «*i ritorno*»; a l'é mej dì «*I farai torna*» pitòst che: «*i arfarai*»; «*it na parlerai torna*» pitòst che «*it na riparlerai*» o, pess ancora, «*it n'arpalerai*»!

Coma i vèdde e i sente a l'é question ëd bon gust!

«R» final ëd paròla (dal n° 55/56) (gram. n° 10)

An pias torna arcordé che sovens, an piemontèis, la «R» pòst-consonàntica e final ëd paròla a l'é muta.

Con tut sòn — bele ch'as pronunsia nen a venta scrivla.

Parej as dev ëscrive: *àutr*, *quatr*, *nòstr*, *vespr*, etc. combin che ant la pronunsia la «r» as fasa quasi nen sente.

Quand, anvece, la «R» final a l'é muta dòp na vocal (coma a càpita an diverse parlade locaj piemontèise) a peul esse sostituìa da l'apòstrofo: Es. *Fio'* pèr *fior*; *anco'* pèr *ancor*; *colo'* pèr *color*, etc.

N - faucal an posission intervocàlica (dal n° 55/56) (gram. n° 12)

La «N» faucal an posission intervocàlica a l'é sicuramem un-a dle consonant caraterìstiche dla lenga piemontèisa e 'l savèjla pronunsié da bin a l'é 'n segn distintiv.

A venta precisé che la «N» faucal a ven mai a trovesse an sùlaba tònica, ma as treuva mach an sùlaba àton-a^[28]. Pèr esempi: *la lun-a*, *le cun-e*, *ij cun-i*, *la mamin-a*, *lor a son-o*, *chiel a perdon-a*, etc.

Parej quand che la sùlaba àton-a che a pòrta la «N-» faucal a dventa tònica ël son ëd la «N» as naturalisa.

Pèr esempi: *mi i cun-o* a dventa *mi i cunava*; *la lun-a* a dventa *lunàtica*; *la pan-a 'd melia* a dventa *un panòt*; *lor che a son-o* a dvento *lor che a sonavo*; e dcò *col che a perdon-a* a dventa *col che a perdonava*, etc.

---

²⁷ Ant l'original a-i era "mai", ant la Gramàtica a l'é stait gavà

²⁸ Com ant l'original. Èl prof. Genre, an sël n° 60, a spiegherà peui che a l'é "àtona", nen "àton-a"

A va dit, peui, che la «N-» faucal as treuva mai dèdnans ai son vocàlich «o» e «eu» (pròpi përchè as treuvo mach an sìlabe tòniche), e gnanca — për lòn che i na sai mi — dnans a la vocal «u».

Espression pèrnominaj (dal n° 57) (gram. n° 29)

Tuti a san che 'dcò ant la Lenga Piemontèisa ij Verb Ausiliar a son «Avej» e «Esse».

Costi doi Verb ant soa Coniugassion a pretendo (an tuti ij Meud e an tuti ij Temp, an gionta al Pèrnòm Pèrsonal e al Pèrnòm Pèrsonal Verbal) n'àutra Espression Pèrnominaj («l'» e «j») danans a tute le pèrson-e che a comenso për Vocal.

Parej se as dis bin: *mi i parlo*; as dev disse: *mi i l'hai*.

As dis: *chiel a scriv e chiel a l'é*; *ti it beivè* e *ti it l'avè* e *ti it j'ere*, etc.

Costa richèssa original dij Verb Ausiliar a ciama, pèrtant, èd precisé e 'd definì, finalment, la veja question dla «i» locativa; marià con èl Verb «Esse».

La «i» locativa e j'Espression Pèrnominaj «l» e «j» ant èl Verb «Esse». (gram. n° 30)

I sè stracheroma mai èd dè che la sensibilità fantasiosa 'd Nòstra Gent (che a l'ha forgià la Lenga Piemontèisa, dcò fòra djè schema dij savant) a l'ha sempre provèddù a risolve le question fòniche e lessicaj èd Nòstra Lenga an manera armoniosa.

A l'é parej che quand ant èl verb «Esse» le pèrson-e, che a comenso për vocal, a devo dovré la «i» (ibi latin) locativa a elimino j'Espression Pèrnominaj (l' e j').

A l'é tut sè: *Chiel a l'é* (egli è) a dventa: *chiel a-i é* (egli c'è);

Mi i j'era (io ero) a dventa: *mi i-i era* (io c'ero);

Ti it j'ere (tu eri) a dventa: *ti it i-i^[29] ere* (tu c'eri);

Chiel a l'era (egli era) a dventa: *chiel a-i era* (egli c'era);

Noi i j'ero (noi eravamo) a dventa: *noi i-i ero* (noi c'eravamo);

Voi i j'ere (voi eravate) a dventa: *voi i-i ere* (voi c'eravate);

Lor a j'ero o *Lor a l'ero* (essi erano) a dventa: *lor a-i ero* (essi c'erano).

Ciàir e bel, nen vèra!

«Aj», «a-j», «ai», «a-i», «hai», «ahi!» (dal n° 58) (gram. n° 22)

Un-a dle modifìche pì significative che a son èstàite portà a le propòste gràfiche 'd Pinin Pacòt a l'é cola che a riguarda pròpi ij Grup Omòfon: AJ, AI, A-I (vèdde IJ BRANDÉ - Giornal èd Poesia Piemontèisa - N. 238/239 dèl 15 d'Agost 1958 pag. 944).

An efet, ant sò artìcol publicà con èl sot-tìtol «*Un Pèssion èd gramàtica e un po' d'ortografia*» Pinin Pacòt a tnisia nen cont èd l'«AJ» èd la «bagna càuda», mentre a fasìa na distinsion tròp fin-a e complicà tra «Aj» e «A-j» (èl prim che a l'avria dovù dovesse con l'acusativ èd la tersa pèrson-a plural, e lè scond a l'avria dovù rende 'l dativ èd le terse pèrson-e singlar e plural).

Noi i vuroma arcordé, an belessì (solecità da n'amis), che:

Aj = a l'é l'italian «*aglio*», col èd «*La Sòma d'Aj*»;

Ai = a l'é la Preposission Articolà. Esempi: *Dije ai fieuj!*

A-i = a l'é formà dal pèrnòm pèrsonal verbal èd la tersa pèrson-a singlar e plural e da l'adverb locativ «I» (che a rend l'italian *vi* e *ci*). *A-i é èl sol* e *a-i son le nivole*.

A-j = a l'é formà dal pèrnòm pèrsonal verbal èd la tersa pèrson-a singlar e plural unì da 'n tratin al pèrnòm pèrsonal èd qualsèssia cas. Esempi: *A-j veul bin* e *a-j carèssa!*

As peul arcordé, peui, che a son-o dcò a l'istessa manera:

Mi i l'hai = Prima pèrson-a singlar dèl Present Indicativ dèl Verb Avej, esempi: *Mi i l'hai fam*.

Ahi! = esclamassion. Esempi: *Ahi, che mal!*

---

²⁹ Costa solussion a l'é diferenta da j'altre. Sa fussa com j'altre, a saria “*ti it-i ere*”

«Da pèr da sù» e «Da da lì» - (dal n° 58) (Gram. n° 45)

Si, a l'é vèra, Monsù Maròch, a l'é na bela forma che noi masnà, a Druent, i dovravo d'ordinari cola che a dis:

Da pèr da sù e da pèr da lì pèr significhé «travers costa (o cola) stra».

Esempi: *As passa da pèr da sù (o da pèr da lì);*

e cola che a dis:

Da da sù o da da lì pèr significhé «da sù» o «da lì» (da sta part-sù da cola part-lì):

Esempi: *I riveroma da da sù e i partiroma da da lì.*

A son forme *fosonante*^[30] 'd bel rendiment.

* * *

Un proverbio da «ten-e a ment» - (Gram. n° 47)

Mia seur a l'ha arcordame un proverbio che mia mama a disìa: «*Piemont, rognon dël mond!*»

Èl mond a va bin quand che ij rognon a son bon!

A toca a Noi!

Ancora dla «n-» faucal (dal n° 60) (gram. n° 13)

I disoma: «Grassie 'd cheur!» a l'Amis Prof. Arturo Genre dla Università 'd Turin che a l'ha vorsù mandene dontrè pressiose osservassion an sla «n-» faucal, che an consento 'd completé lòn che i l'oma dit ant ël nùmer ëd Luj/Agost passà, an mérit ëd la «n-» faucal an posission intervocàlica.

Èl Prof. Genre an precisa che: *«non è sufficiente (per quanto sia esatto) dire che la n-faucale (velare) intervocàlica si trova solo in sillaba àtona: occorre aggiungere che questa sillaba deve essere immediatamente postònica. Infatti, anche in lunassion, per esempio, la nostra nasale si trova in sillaba atona, ma non è faucale, perché appunto la vocale che la precede non è tònica.*

Per questo, anche «atona» sarà «àtona» e non «àton-a» (come appare nel testo, certamente per una svista, che andrà corretta).

Anche l'osservazione che fai in fondo alla tua nota, sull'assenza di questa consonante davanti a ò, eu, e e (cui aggiungerei la è), andrà completata con quest'altra: che la nostra nasale è dentale e non faucale anche là dove costituisce l'esito di -NN- latina (primaria o secondaria), come in cana, dona, mana, ecc...».

Cò, Cò', Dcò - (dal n° 60) (Gram. n° 46)

A fà nen mal arcordé che la diferensa sostansial che a peul manifestesse tra paròle omòloghe (*quand che a son mach le pronunsie dialetaj che a na modifico la «forma»*) a l'é necessari seguité a esprimila graficament con la giusta forma piemontèisa. I dovroma coma esempi le paròle omòloghe:

Cò, Cò', Dcò.

La paròla «cò» a l'é un nòm che a signifìca^[31]: *ponta, sima, estremità*^[32]. Es.: *An cò dël brich; an cò dla preus.*

Quand che as veul dovresse la forma «cò» pèr significhé «còsa» o «còs» a l'é necessari dovré «cò» con l'apòstrofo final. Es.: *Cò' 't veule?* (al pòst ëd: *Còs' it veule?*).

A-i é, peui, la paròla dialetal «cò» (deformassion fònica ëd la congiunzion «dcò», che [a] signifìca «anche»).

A-i va pòch a capì che, scrivend an Lenga Piemontèisa, as deuv seguité a scrive «dcò» (da l'antich piemontèis dij «Sermon Subalpin»: *derecò*) combin che la pronunsia dialetal a fasa nen sente la «d» inissial. As arcomanderà mai bastansa a jë Scritor Piemontèis che, quand ch'a veulo scrive an Lenga

³⁰ Ant l'original a-i era "fasonante"

³¹ Ant l'original a-i era "singifìca"

³² Ant l'original a-i era "espremità"

Piemontèisa a devo serché 'd dësposjesse 'd soa «*forma*» dialetal, con rispet ëd la giusta «*forma*» piemontèisa.
D'àutr, as torna a... Babilònia!

Ël e 'l - ëd e 'd - an e 'n - un e 'n (dal n° 61) (gram. n° 18)

A në scriv n'amis ciamand-ne:

«A l'é l'istess ëscrive «*ël, ëd, an, un*» opura «*'l, 'd, 'n, 'n*»?

Se a l'é nen l'istessa còsa, quand che as dev dovresse la prima forma e quand la sconda forma?».

NO! A L'É NEN L'ISTESSA CÒSA!

Dcò an belessì a val la pen-a ripetse!

Conforma a la régola che a dis che l'apòstrofo as buta mach quand che na vocal a casca e as pronunsia nen, anche sì l'apòstrofo as buta mach quand che le vocaj ëd l'artìcol «*ël*» dle preposission «*ëd, an*» e dl'artìcol o agetiv «*un*» as pronunsio nen.

E quand ch'a l'é che coste vocaj as pronunsio nen? Mach quand che a ven-o a trovesse dòp na paròla che a finiss an vocal!

Esempi: «*I guardo 'l cel; i cato 'd pom; a va 'n montagna; a-i passa 'n can*»[»].

A venta dì che a l'é nen eror ëscrive: *i guardo ël cel; i cato ëd pom; a van an montagna; a-i passa un can!*

Al contrari, dòp le paròle che a finisso an consonant (così coma an prinsipi 'd frase, dòp ij doi pontin o dòp ël pont e virgola) **as dev mai butesse l'apòstrofo**, ma scrive sempre l'artìcol o la preposission completa:

Esempi: *A-i ven ël bel temp; i l'hai vist ëd soldà; a viv an montagna; a l'ha mach un fieul; etc.*

Ël caval ëd bronz. - Ël pare a l'ha dije: «Ël vent a sofia!»

E a sarìa gròss eror ëscrive: «*L caval 'd bronz*»; *i l'hai vist 'd soldà; a-i ven 'l bel temp; etc.*

A-i basta 'n pòch d'orija për sente che, an costi cas, le vocaj dj'artìcoj «*ël*» e «*un*» e dle preposission «*ëd*» e «*an*» as pronunsio e as fan sente!

IN e IM, AN e AM e ËN e ËM (dal n° 62)

A l'ha rason ëdcò Chiel, Monsù Trabuch, a-i é 'd confusion an mérit.

An piemontèis a-i son ëd paròle che a comenso con «*IN*» e «*IM*», con «*AN*^[33]» e «*AM*» (che as pronunsio sovens «*ËN*» e «*ËM*») che a corispondo tute a 'd paròle italian-e con inissial an *IN* e *IM*. Coma già precisà an sla nòstra «*Gramàtica Piemontèisa*» a në smija giust arcordé che:

— Quand che l'inissial *IN* e *IM* a l'han valor ëd negassion (*Infinì* = nen finì; *indispòst* = nen dispòst; *impossibil* = nen possìbil) a l'é bin ëscrive: *IN* e *IM* (e nen *AN* e *AM*);

— Quand, anvece, la *IN* e la *IM* (an corispondensa dla preposission *AN* = *in*) a l'ha valor locativ (*ancontré* = contré an; *anciodé* = ciodé an; *anvisché* = visché an; *anvece* = an vece) a l'é bin ëscrive *AN* e *AM* (e non *IN* e *IM*);

— Diverse paròle, peui, a veulo la forma etimològica original e, për lòn, a l'é bin écrivje con *IN* e *IM* (*Invern, indiché, incident, incert, inferior, intern, interior, etc.*).

A venta dì che la forma «*ën*» e «*ëm*», se a ven dovrà ant ij dialet piemontèis, a l'é mej nen dovrela scrivend an Lenga Piemontèisa.

Në scarpon o n'ëscarpon? (dal n° 62)

³³ Ant l'original a-i era «*AM*». A-i era 'dcò autri doi o tre eroj parej, a son stait coregiù

Tut sùbit i son ciamame còsa a vorèissa dè «*ëscarpon*» che an sël vocabolari as treuva nen. I l'hai peui capilo quand che Chiel, Monsù Fossati, a l'ha s-ciairì che as podìa scrive dcò «*scarpon*». An efet, già sël nùmer passà dël giornal, i l'oma arcordà che dcò l'artìcol «*lè*» a l'ha dirit ëd sitadinansa. Bele mach la paròla che Chiel a pòrta coma esempi ciamand-ne se as dev ëscrive «*lè scarpon*» o «*l'ëscarpon*» an dis, fòra 'd tuti ij coment (e fòra dla batuva inissial), che se a l'é belfé capì che «*lè scarpon*» a l'é na scarpa gròssa, *l'ëscarpon* a peul esse scambià con ël *mascarpon* che a l'é tuta n'àutra ròba. E 'dcò costa a veul mach esse na batuva, pèr dè che a esse ciàir a costa gnente e a intra ant ël bel deuit tradissionàl ëd la Lengua e dla Grafia Piemontèisa (ant ël rispet dël Vocabolari).

«**IN**» an posission tònica ëd paròla (dal n° 63)

A l'é su propòsta d'un amis che chërdoma útil arciamé l'atension an sël son particolar che la «**IN**» (an diverse part ëd le Langhe e dël Monfrà e dcò dël Canavèis) a ven a pijé, quand ch'a l'é tònica. An efet, la «**IN**» an posission tònica final ëd paròla a ven a coloesse (an diverse part dël Piemont) con na pronunsia che a l'é «*en, o ein, o ein* etc. che a peul arciamé a la ment ël son nasal dla «*in*» fransèisa: Es. *Tonin* (pron. *Tonen* o *Tonein*, etc.). Na pronunsia bela, grassiosa e original. A venta dè, però — pròpi coma an fransèis — costa pronunsia a dev nen dèstorné chi a scriv da *lè*^[34] scrive giust, che a veul che a sè scriva *Tonin, Cichin*, etc. (e nen *Tonen*, o *Tenein*; *Cichen* o *Cichein*, etc.).

Am pias arpete che — coma ant le lenghe nassionaj — ëdcò ant le parlade locaj a-i esisto 'd régole che a preciso 'l come as devo pronunsié certi fonema^[35] che, graficament, a rispetto l'etim original: Es. *Antoninus* = *Tonin* (pron. *Tonen* o *Tenein*, o *Tonëin*). A son régole che, combin che a sio^[36] ancora nen ëscrite, (a l'é la condana dle lenghe pòvre, popolar,... dialetaj) a van rispetà l'istess. E gnanca a më smija nen giust traté 'l pòpol piemontèis come n'ignorant che — mentre a amprend a scrive giust ël fransèis e l'inglèis e, fin-a, l'italian a riess nen a scrive soa lenga rispetand la dobia richèssa dla grafia secolar e unitaria e cola fantasiosa e original ëd la pronunsia.

Parèj – (pej) – da na Litra an redassion: (dal n° 67/68)

«...I leso, peui, che quaidun dij Vòstri a scriv sovens «*pej*» al pòst ëd «*parèj*». Da noi «*pej*» a veul dè «*pèil*» o «*pluch*». Un che a veula scrive ciàir e bin a dovrìa nen ëscrive «*parèj*»?... Còsa i na dise?...».

Car amis,

noi i-j doma rason! Përsonalment noi i dovroma nen ël dialetalism «pej» che, se a ston-a nen ant le parlade dialetaj, a peul rieste dròlo ant una pròsa an lenga piemontèisa. Ansi 'd vòlte a peul porté fin-a a certi dobi sens che a peulo ...fé rije. E 'l rije nen sempre a fà bon sangh!

Ancora «**doe parole**» an sla: «**È**» Tersa Vocal Piemontèisa (dal n° 79/80) (colegà al n° 22)

I dovìa - a l'é giamai pì 'd n'ani! - troveme con n'amis ëd riguard pèr fé quàich considerassion ansima a nòstra benedeta, magnìfica, «**nòbila Vocal**» che a l'é la «**è**» tersa vocal piemontèisa (cola che a l'é sbalià ciamé «*muta*» e che, sovens, a l'é nen giust ciamé «*mesmuta*»).

A venta dè che 'l son ëd costa «**è**» as vela sèmpèr d'un savor fònich van, fat o nèuter, ëdcò quand che a tend a esprimse diversament (squasi come la «*a*», la «*eu*», la «*u*», etc.

Lòn che, però, a peul sovens dèsturbé e lassé antèrdoà a l'é l'abus ëd la pronunsia - pì che tut turinèisa (nen ëd tuta Turin), ma nen mach turinèisa - dla «**è**», quand che a ven esprimù a duverta squasi come la «*a*».

---

³⁴ Ant l'original a-i era "le"

³⁵ Ant l'original a-i era "fenoma"

³⁶ Ant l'original a-i era "sio"

A Turin, an efet, as peul sentisse pronunsié l'artìcol «*ël*» squasi coma la preposission articolà «*al*». Parej as dis: «*I l'hai dàit al fieul al pare*»: tant che as capiss nen se it l'has daje 'l fieul al pare o 'l pare al fieul!

J'articoj «*lë*» e «*në*» as sento pronunsià «*la*» e «*na*» (coma j'articoj feminin). Esempi: *La fnoj e na spaciafornel*, (nopà *Lë fnoj e në spaciafornel*), squasi coma: *la stra e la fija*.

Nì as peul confonde la preposission «*da*» con la preposission «*dë*»! Quand che as dis: *I chërdia dë vni* a signìfica: credevo *di* venire, combin che a Turin as pronunzia: *i chërdia da vni*.

A venta, peui, dì che certe paròle a son definisse an piemontèis pròpi sostituend — grassie a costa pronunzia - la «*ë*» con la «*a*».

An efet, le paròle (për fé n'esempi): *arcòrd, arpete, anvod* a son nen àutr che l'ésit pì piemontèis ëd le paròle originaj: *rècòrd, rëpete, nëvod*.

E le paròle: *arcòrd, arciam, anvod* a son nen l'ésit ëd: *la rècòrd, la rëciam, la nëvod*, ma 'l frut ëd la trajectio o inversion dla «*rë*» an «*ër*» e pronunsià «*ar*» o dla «*në*» an «*ën*» pronunsià «*an*».

Cost a l'é n'àutr motiv amportant che a ven a confermene coma la *Tersa Vocal Piemontèisa* «*ë*» a l'abia na soa identità e na soa pèrsonalità (ciamomla parej!) che a-j consent d'esprimse an richëssa (*a, e, ë, i, ò, o, u, eu*), a sconda dij pòst e, bele mach, da soa posission. (*Nëvod* - për esempi - as pronunsierà mai *navod*: ma, sì, *novod*, lì, *nuvod* e fin-a *neuvod*. Mentre che *Anvod* as pronunsierà sì *ënvod*, là *anvod*, ma mai *onvod* o *unvod*; etc.).

Na richëssa, costa dla *Tersa Vocal Piemontèisa*, che se a l'é malfé registrene le nuanse fòniche locaj, a l'é belfé fèrmé graficament ant soa forma gràfica tradissional e stòrica che a l'é: «*ë*».

(noté "*sèmper*", *la prima vòlta ch'as treuva*)

Ancora dl'Agetiv e dël Pèrnòm Possessiv: Ecession! (dal n° 81)

I l'oma già avù ocasion ëd dilo che ant una Lenga che as rispeta (e 'l Piemontèis a l'é na Lenga che a va rispetà!) a l'é malfé trové 'd régole che a l'abio nen soe «bele» ecession.

An efet, se a l'é vèra che a l'ha gnun-e ecession la régola che a veul che 'l Pèrnòm Possessiv a l'abia sèmper l'artìcol, la régola che a récita che l'Agetiv Possessiv Piemontèis a arfuda (foravìa che al masculin plural) l'artìcol a sopòrta soe «bele» ecession!

Quand, për fé n'esempi, ël possessiv - agetiv! - a manten, për soa colocassion o për na certa relassion - un sens pèrnominal, o bele mach për armarché 'l nòm, a arfuda nen l'artìcol.

Esempi: — *Sicoma le soe a j'ero strèite, a l'é butasse le mie braje!*

— *Cost a l'é 'l mè e col a l'é 'l tò capel!*

— *La toa e la soa mare a son brave come la mia!*

A l'é — coma as peul notesse — na question d'atrassion armònica! E la gent piemontèisa a l'é motoben dlicà e sensibila a l'armonìa! Se, peui, quàich nostàlgich ëd la régola esasperà a vorrà antèstesse a dì che «*La Soa e toa mare a son brave come la mia!*», basta ch'a sia^[37] vèra, e peui gnun pì content che mi!

ESCLAMASSION: Còs na dijomne! Còs djomne! (dal n° 81)

A l'é n'esclamassion che a m'arciam a la dossa e serieusa ironìa 'd mia mama, quand che a vorìa nen mortifiché mia^[38] ... bravità dnans a cola 'd mie seur:

Lor a son brave, ma ti còs na dijomne! (andoa 'l «*Còs na dijomne*» as prèstava a fesse capì an manere diverse: an pì, tant come, an meno!).

A l'era n'esclamassion che, dita dòp na longa ciaciarada laudativa, a pijava 'n sens pitòst crìtich e irònich.

³⁷ Ant l'original a-i era "sia"

³⁸ Ant l'original a-i era "mia"

Se peui l'esclamassion as limitava a «Còs dijomne?» a podìa vorej dî (sempre con libertà d'interpretassion!): «I l'hai nen paròle giuste pèr dî tut!».

Esempi: «Se Cavour a l'ha combinane, Garibaldi còs dijomne!».

Costa forma as peul ëdcò dovesse, durant ël discors, coma interieSSION irònica, sùbit dòp un nòm. Pèr esempi: *Luis a l'é andàit an Mérica*³⁹, *Mario (còs dijomne!) a l'é andaje dapress!*

Coniugassion Riflessiva e la «ë» prostética (dal n° 83)

A l'é ancora pèr seguité la rispòsta a l'Amis Luisin B. che i tornoma a parlé dla Tersa Vocal Piemontèisa: «ë».

L'abus irassional ëd la «ë» prostética a peul causé d'inconvenient ëdcò ant le coniugassion riflessive. A basta vèdde coma a sia⁴⁰ ilògich, sbalià e motiv ëd confusion scrive a l'istessa manera: *Ti it ëspòrze* (tu sporgi) e *Ti it ëspòrze* (tu ti sporgi) mentre a venta scrive: ël prim (nen riflessiv): *Ti it ëspòrze* (tu sporgi) andoa la «ë» a l'ha valor prostétich, mentre che a venta scrive «*Ti i të spòrze*» o «*Ti it të spòrze*» (tu ti sporgi) pèrchè as dev evidensié 'l pèrnòm riflessiv.

Parej, ëdcò, mentre che a së scriv «*mi i spòrzo*» (io sporgo) as dev ëscrive: «*mi i të spòrzo*» (io ti sporgo) e nen: *Mi it ëspòrzo*, che a sarìa, pèrtant, n'eror evident!

A l'istessa manera: *Ti it ëscrive na litra* (Tu scrivi una lettera) e «*Ti it të scrive a la corsa*» (tu ti iscrivi alla corsa). A venta precisé che dcò con ij Pèrnòm Pèrsonaj Oget o Indiret a l'é giust evidensié 'l Pèrnòm.

Parej: *Mi i scrivo* (io scrivo) e «*Mi i të scrivo*» (tant ant ël sens ëd *Io ti scrivo* ovvero *Io scrivo a te*, che ant ël sens ëd *Io ti iscrivo* ovvero *Io iscrivo te*).

J'esempi i peule feje dcò vojàutri!

A l'é ciàir, adonch, che un mìnim d'atension a-i veul ant ij riguard ëd la Coniugassion Riflessiva (e dcò con ij Pèrnòm Pèrsonaj Oget e Indiret), che a ciamo d'esse evidensia e nen d'esse sotrà sota la mascra dla «ë» prostética, che a l'ha già tant da fé pèr sò cont!

Ij segn d'interpunsion (dal n° 93)

Una dle drolarie negative adotà da diversi scrittor... modern pèr serché 'd deje na forma pì original, pì neuva e pì ermética a soa poesìa (o a soa pròsa), a l'é cola 'd pì nen servisse 'd coj che, da sèmpër, a son dit «*Ij segn d'interpunsion*».

A l'é, forse, na manera pèr invité 'l letor a buteje chiel un sens a na sequensa 'd paròle che nen sempre as capisso tra 'd lor. A l'é pèr cost motiv che i chërdo 'd fé n'euvera 'd carità arcordand che «*Ij segn d'interpunsion as dòvro pèr evidensié le diverse soste dël discors e rendlo, parej, pì ciàir e colorì*».

A son: «*La vîrgola, ël pont e vîrgola, ij doi pont, ël pont ferm, ël pont ëd domanda o anterogativ, ël pont d'esclamassion o esclamativ, ij pontin ëd suspension, le virgolëtta, la liniëtta, la parèntesi, ël trat o tratìn d'unìon*[»].

La Vîrgola

La «vîrgola» — tuti a lo san — a ìndica na sosta curta, ant ël còrp dël perìod, pèr isolé le diverse proposission che a lo formo e ij diversi element che a formo ògni proposission.

La «Vîrgola» as dòvra (as dev dovesse):

- Prima e dòp un vocativ ant ël contest ëd la proposission:

Es.: *Su, fieuj, andoma!*

- Ant na sequensa 'd nòm, danans a ògni termo che a sia nen unì a j'àutri con na congiunsion:

Es.: *A l'ha pijàit papé, piuma, liber e caramal.*

---

³⁹ Ant ël n° 118 la forma “Mérica” a sarà deprecà.

⁴⁰ Ant l'original a-i era “sia”

- Për separé coj element ëd la proposission o dël periòd che as peulo destaché dal rest, senza porté dani al sens (come le aposission, j'incis, etc.):

Es.: *Pinin Pacòt, fondator ëd la «Companìa dij Brandé», a l'é un grand poeta.*

- Dòp j'adverb che a l'han ël valor d'una proposission completa:

Es.: *Si, i-i ven-o 'dcò mi.*

- Danans a le congiunzion: combin, se, che, però, ansi, ecc.

Es.: *A l'é fòrt, ma nen brav; A capiss nen, combin ch'a scota; A l'é brav, ansi a l'é d'òr, etc.*

- Prima 'd na proposission relativa (quand ël pèrnòm relativ a l'é nen gropà a sò nòm tant da formé con chiel n'ùnica espression):

Es.: *I l'hai vëddù toa seur, che a l'é rivà stamatin.*

Nen, anvece, ant la proposission che a dis: Mè fieul a l'é col che it vëdde.

Pont e vîrgola

Ël «*pont e vîrgola*» a evidensia na sosta 'n pòch pì longa che as fà drinta 'l periòd për separé tra 'd lor ij termo d'una elencassion, andoa ognidun a l'é pitòst longh e compless; e 'dcò për segné che tra doi ordin ëd circostanse a-i é na diferensa o, adritura, na oposission.

Es.: *A l'era vnù për fé festa ansema; ma gnanca un a l'ha guardalo an faccia.*

Doi Pont

Ij «*doi pont*» a ìndico na pàusa special che as fà prima 'd riferì le paròle d'un discors diret, o prima d'ancaminé n'elencassion e 'dcò quand ël pensé ch'a-i ven dòp a l'é na spiegassion ëd lòn ch'a l'é già disse:

Es.: *A l'ha crijaje: Cìào!; Im arcomando: Ven sùbit!*

Pont Ferm

Ël «*pont ferm*» a evidensia la pòsa longa, che as fà a la fin d'ogni espression ëd sens complet. (Costa proposission a peul tense coma esempi).

As dòvra 'dcò dòp n'abreviassion: Esempi: *Es.*

Pont Anterogativ o 'd domanda

Ël «*Pont Anterogativ*» a sara na proposission o bele mach n'adverbi anterogativ:

Es.: *Il ven-e 'dcò ti? — Andoa?*

Pont Esclamativ o d'esclamassion

Ël «*Pont esclamativ*» as buta a la fin d'una proposission esclamativa o bele mach d'un adverbi esclamativ:

Es.: *Guarda lassù! Che bel! — Già! — Sì!*

Pontin ëd Sospension

Ij «*Pontin ëd Sospension*» a servo a significhé che l'espression a l'é nen completa, o lì as dev fesse na sospension:

Es.: *A l'ha dije: «Se ti...» e a l'ha pì nen parlà.*

Nòta: La paròla che a ven dòp ij pontin ëd sospension a peul avej l'inissial minùscola.

Virgolëtta

Le «*Virgolëtta*» as buto an prinsipi e a la fin d'una sitassion, d'un discors diret o 'd paròle che as veulo evidensié:

Es.: *A l'ha dit: «I ven-o 'dcò mi!»; la paròla «Bin» a l'ha an piemontèis diverse significassion.*

Liniëtta

Le «*Liniëtta*» a ven-o butà ant una conversassion prima dle paròle dij diversi interlocutor:

Es.: *Luis a l'ha dije: — An doa it vade? A l'ha risponduje: — A ca!*

Ëd vòlte a ven-o dovrà për sostituì le «parèntesi» (o bele mach doe vîrgole) për deje pì importansa a l'incis.

Es.: *A l'é rivà — a l'era bonora! — portand ij sò regaj.*

Parèntesi

Le «*Parèntesi*» a servo a saré 'd paròle che — për sò sens — a son pì o men dèstacà dal rest dël discors:

Es.: *A l'é ausasse (gnun as lo spetava!) për disse d'acòrdi.*

Trat d'union o Tratin d'union

Èl «*Trat d'union*» as dòvra për unì le doe part ëd paròle compòste:

Es.: *La Lenga Piemontèisa a pòrta un substrà Gal-Celtich.*

An piemontèis ël tratin d'union a l'é part sostansial ëd la «*n-*» faucal, come ant la paròla: *lun-a*.

A l'é ancora un trat d'union col che as dòvra për indiché, a la fin d'una riga che la paròla a l'é nen finìa e che a séguita ant la riga dòp:

Es.: *Conòsse 'l valor dij «Segn d'intepunsiòn» a l'é indispensàbil për në^{41]} scrittor.*

Dròlo: L'avrità a l'é n'àuta = La vrità a l'é n'àutra (dal n° 96)

I arseivoma da n'amis na pròsa curiosa andoa a na data mira i lesoma (Sente! Sente!):

«J'òmo a j'ero doi: un a l'era cit e l'àut àut; mentre le fomne a j'ero tre: un-a bassa e l'àuta àuta; la tersa mesan-a, né bassa né àuta. I parlo nen ëd j'àute ch'a spetavo fòra...[»]

A l'é ciàir che lè^{42]} scrive «àut» anvece che «àutr»; «nòst» anvece che «nòstr», a l'é sbalià...

A l'é për lòn che i son përmettume 'd mandé col brav amis (e con chiel tuti coj che a lo ìmito) a riguardesse la pag. 151 ëd la «*Grammatica della Lingua Piemontese*» cudìa da C. Brero e R.

Bertodatti-Edission Piemont/Europa-Turin 1988: là andoa che as parla dla «*R final ëd paròla*» etc. che a precisa che, combin che as pronunsia nen, la «*r*» final ëd paròla as dev ëscriv-se.

A n'àutra mira nòstr amis a scriv «... *ma l'èscur ëd l'ascurità a l'era coma l'èscur ëd l'avrità*».

La drolarìa dl'*ascurità* e dl'*avrità* (forse tirà da l'*èscur* nopà ëd lè *scur* (pi giust) a ven evidensiandme, ancor na vòlta la necessità 'd rispeté l'artìcol (che a veul che a së scriva *lè student*, *lè scarpon*, *lè scur*, etc. pitòst che *l'èstudent*, *l'èscarpon*, *l'èscur*; così coma *la vrità* e *la scurità* e nen le drolarìe 'd nòstr amis).

IN/IM - AN/AM - EN/EM (dal n° 97)

A në scriv un letor: «A-i é pròpi gnun-a régola che an disa se: l'infinì a sia nen anfinì, se l'incident a sia nen ancident e se internassional a sia nen antèrnassional, se l'invern a sia nen anvern, se l'inferior a sia nen anferior, se l'interior a sia nen anterior (andoa a-i cascherìa j'aso përchè na còsa a l'é vive na vita interior e n'àutra còsa vive la vita anterior)?

Còsa ch'a na dis, monsù Brero?».

Dcò sta vòlta am ven bin mandé l'amis Vietti a lese la «*Gramàtica Piemontèisa*» 'd C. Brero - Quinta Edission - Editor Mariogros - Turin 1987 a pag. 23; o a la «*Grammatica della Lingua Piemontese*» cudìa da C. Brero e R. Bertodatti - Edission Piemont/Europa - Turin 1987, a pag. 24.

Arcomandassion che im përmetto 'd trascrive:

An piemontèis, as treuvo 'd paròle con inissial «*in*» o «*im*» e «*an*» o «*am*» (che soens a son-o «*èn*» e «*ëm*») e che a corispondo tute a le paròle italian-e o latin-e con inissial «*in*» e «*im*».

A në smija nen giust dovré na forma pitòst che n'àutra, senza na giustificassion; e gnanca a në smija nen giust dovré sèmpèr mach na forma sola mach përchè a fà pì «*original*» (për nen dì «*dròlo*»). E, combin che bele mach la final ëd la paròla che a-i ven prima a peussa anvitè a na forma pitòst che a n'àutra, i chërdoma che as deva ten-e cont che:

a) quand che la inissial «*in*» o «*im*» a l'ha valor ëd negassion (*incert*, *infinì*, *indispòst*, *impèrfet*, *impossibil*, etc.) a l'é giust ëscrive «*in*» e «*im*» (e nen «*an*» e «*am*»);

b) quand che, anvece, la «*in*» o la «*im*» (corispondent a la preposission «*an*» (it. *in*) a l'ha valor locativ (*ancontré*, *anciodè*, *anvisché*, *ancutì*, *ampauté*, *amporté*, *anciarmé*, *anvece*, etc.) a l'é giust ëscrive «*an*» o «*am*» (e nen «*in*» o «*im*»);

---

⁴¹ Ant l'original a-i era "né"

⁴² Ant l'original a-i era "le"

c) a venta dî, peui, che diverse paròle a ciamo 'l rispet ëd la forma etimològica original e, pèrtant, a l'é giust che a sè scrivo con la «in» o la «im» come ant l'etim original (*invern, interion, inferior, indiché, incident, intern, infern, etc.*)

NOTA: La forma «èn» e «ëm» ant le parlade dialetaj a peul sostituì le forme «in-im» e «an-am», ma nen ant la grafia dla Lenga Piemontèisa.

Dedicà a n'amis (dal n° 99)

Pinin Pacòt am disìa che «*combin che la Poesia a peussa esse dificil da capì, pèr la pèrfondità ëd sò mëssagi, a dev almen esse ciàira ant soa espression gràfica*».

An efet, ël but prim ëd la paròla dita e dla paròla scritta a l'é col ëd fé capì, sùbit e ant la manera pì ciàira possìbil, soa significassion.

I penso che a l'é pròpi lè scrive giust e ciàir che an mostra a parlé giust e ciàir.

Pèr coste considerassion d'ética e d'estética piemontèisa e, pèrtant, an nòm ëd la ciarèssa e dla comprension, as dovrà, pèr esempi, scrive — come nòstra tradission gràfica a veul, e come i l'oma già avù ocasion ëd fortì —: «àutr» e nen «àut» pèr significhé «altro» (pèrtant a sè scrivrà: *n'àutr amis, n'àutra ca* come già sè scriv *l'àutr ann, l'autër di, etc.*); «quatr» e «nòstr» e nen «quat» e «nòst». Così coma as dovrà scrive «*lè scur ëscur*» e nen «l'èscur ëscur» pèr significhé «il buio profondo» e «*lè student*» pitòst che «l'èstudent» pèr evidensié l'articol; «*lè mnis*» pitòst che l'«*amnis*» (immondizia), «*ël caval*» e nen «al caval» nen mach pèr evidensié l'articol, dcò pèr testimonié le diverse manere ëd pronunsié — da 'n pòst a l'àutr o ant la diversa posission ant la paròla — la «tersa vocal piemontèisa[»]: «è».

Variant fòniche, coste, che, se a diversifico e a carateriso le diverse parlade locaj, a devo nen, però, dèsturbé la grafia ciàira e fundamental — cola dël «*bel deuit*» — ëd la Lenga leteraria Piemontèisa. An efet, a fà part ëd la coltura, dla Lenga e, adonch, ëd l'espression leteraria piemontèisa në stil che i ciamerai ëd la «*bon-a creansa*» e dël «*bel deuit*», në stil che a peul andé oltra dcò a le considerassion frèide dla lògica sientìfica.

Në stil che, an piemontèis, as manifesta bele mach con cola interiession «*neh!*» (che a n'arciama l'enclitica interrogativa latin-a) che a ven dovrà pèr solescité la partecipassion agreàbil e positiva — *se a jè smija* — dl'interlocutor.

Në stil che, da sempre a l'ha caraterisà la Lenga Piemontèisa che, pròpi pèrchè Lenga Leteraria, a l'ha pèr sò interlocutor n'orisont universal e ëd prospetive totaj (a diferensa dle parlade locaj che a l'imito, sovens, sò orisont al particular).

A l'é, forse, un «*compless*» col ëd la gent piemontèisa (un bon «*compless*»!) che quand ch'a parla e a scriv a sà che a venta parlé e — pì ancora — scrive, savend che a-i é un che a scota o a les e a dev capì... e capì sùbit e 'l pì bin possìbil!

«Un a p'r un» opura «Un a pr' un»? (dal n° 102)

Monsù Carlo Audenino am ciama: «*Coma a l'é pì giust ëscrive "Un tòch a pr'un" (come a scrivia Pinin Pacòt) opura "Un tòch a p'r un" come i vèddo che a scriv chiel*»?

I penso, mè car monsù, che a sia^[43] pì giust ëscrive: «*Un tòch a p'r un*» butand l'apòstrofo andoa che a-i casca la «è» ëd «pèr».

Present indicativ regolar e riflessiv (TnV) (dal n° 102)

Monsù Viano Francesco an ciama: «*A peul, monsù Brero, evidensieme la diferensa gràfica che a-i é tra la coniugassion dël verb «sburdì» e sò corispetiv verb «sburdisse». Sòn pèrchè i treuvo*

---

⁴³ Ant l'original a-i era "sia"

dificoltà a esprime graficament le doe forme dla sconda përsôn-a singlar ëd tuti ij temp, che ant la pronunsia a së smijo motoben!

Antant che i-j memòrio la Nòta ai «Përnòm Përsônaj Complement» (Pag. 74 ëd la Grammatica della Lingua Piemontese - Edizione Piemont/Europa - Torino 1988), i-j trascrivo an belessì ël Present Indicativ e 'l Present Indicativ Riflessiv dij verb che a-j anteresso: «sburdì» e «sburdisse»:

(Forma Riflessiva)

<i>Mi i sburdisso</i>	(le masnà)	<i>Mi i më sburdisso</i>
<i>Ti it ësburdisse</i>	(“)	<i>Ti it të sburdisse</i>
<i>Chiel a sburdiss</i>	(“)	<i>Chiel a së sburdiss</i>
<i>Noi i sburdioma</i>	(“)	<i>Noi i së sburdioma</i>
<i>Voi i sburdisse</i>	(“)	<i>Voi i vë sburdisse</i>
<i>Lor a sburdisso</i>	(“)	<i>Lor a së sburdisso</i>

Parej a l'imperfet a së scriverà^[44]: *Mi i sburdìa, Ti it ësburdië, etc.* e *Mi i më sburdìa, Ti it të sburdie, etc.*; e al Futur a së scrivrà: *Mi i sburdirai, Ti it ësburdirass, etc.* e *Mi i më sburdirai, Ti it të sburdirass, etc.*

AR al pòst ëd RI e RE (TnV) (dal n° 105) (colegà ai n° 26 e 54)

A va dit che nen sempre — coma i l'omna già avù ocasion d'arcordé — a son-a bin e nen sempre a l'é giust dovré, an prinsipi 'd paròla, la forma «ar» (al pòst ëd «ri» e «re»).

Parej, se a l'é giust dovré «argal» (= euforìa) a va nen bin dovré «argal» coma «regal», nì «argalé» përr «regalé».

Nen sempre a va bin costa forma iterativa e intensiva, gnanca con ij verb (*riflete* as cambia nen an «arflete» nì «riscrive» as cambia nen an «arscrive» etc.). A l'é bin arcordé che 'l piemontèis a l'ha na forma motoben original e viva ch'a esprim la iterassion ëd l'assion dël verb con la paròla «torna». Parej se as peul disse «arfé» përr «rifé», as peul disse, fin-a a pì bin, *fé torna* o «torna fé». Al pòst d'*arnasse*, as peul disse *torna nasse*; al pòst ëd *riabilité* as dis ëdcò *torna abilité*, etc. Na forma, costa, che a l'é 'd vòlte fin-a a pì elegant e ëd bon gust. A l'é sicurament pì giust e pì bel dè «*i ven-o torna*» che nen dè: «*i ritorno*»; a l'é mej dè «*i farai torna*» pitòst che: «*i arfarai*»; «*it na parlerai torna*» pitòst che «*it na riparlerai*» o, pess ancora, «*it n'arpalerai*»!

Coma i vèdde e i sente a l'é question ëd bon gust!

Bes-ce o bestie; cus-cion o question? (dal n° 105)

N'amis fedelissim ëd nòstr giornal, antich Amis ëd la «Companìa dij Brande» e 'd Pinin Pacòt, an ciama se «a l'é giust che ant una pròsa leteraria an lenga piemontèisa as dòvro le forme: *bes-ce* përr dè *bestie*; *comugnôn* përr *comunion*; *cus-cion* përr *question*; *nojèit* përr *nojàutri*; *chèich* përr *quàich*; *cant*, nen përr *canson*, ma përr *quand*; *pèj* nen përr *pèil* ma përr *parej*; *mnu* nen përr *mnù* ma përr *vnù* (*mnì* përr *vni*), etc. etc.

Pròpi ant lè stil ëd la Companìa dij Brandé e dla tradission secolar ëd la Letteratura Peimontèisa, i penso 'd dè che le prime forme a son ciàire forme dialetaj (che gnun a impediss ëd dovré ant una pròsa scrita ant ël «dialet» che a-j ciama) ma che as dovrìo evité ant una pròsa leteraria o ant una poesìa che as proclamo scrite an Lenga Piemontèisa, an coerenza con la tradission leteraria.

«Garzaja» - «sgarzaja» - «sgarzera» (dal n° 105)

La Madamin Bianca Barbero, peui, an ciama come as dis an piemontèis la paròla italian-a «*Garzaia*».

Sococin! A sà pì nen còs ciameme?

---

⁴⁴ Belessì a-i é “scriverà” e sùbit dapress “scrivrà”

Se i l'hai capì bin a l'é lòn che dcò an piemontèis (i son informame) as dis «*Garzaja*» o «*Sgarzaja*». A derivo da «*garza*» o «*sgarza*» che a l'é 'l nòm (feminin) ëd l'*airon sënnerin*. *Garzaja* o *sgarzaja* a l'é 'l «bòsch andoa as treuvo j'airon sënnerin o le sgarze». Na «*Sgarzera*», peui, an piemontèis a ven a significhé, an sens figurativ, «na facenda ambrojà, na confusion» (i sai nen se a-i intra an belessì ël pòvr «airon sënnerin» o la «*sgarza*»). (noté "*le sgarze*", a dovria esse "*jë sgarze*")

Come scrive? (dal n° 107)

1) A peul esse útil arcordé che, combin che la «*t*» e la «*d*» a sio mute dnans al pèrnòm pèrsonal «*te*» an coa al verb, a venta scrivje.

Parej as dovrà scrive «*I l'hai vist-te; vest-te da festa!; guard-te dantorn;[>]*» etc.

A l'é sbalià scrive, come as ved sovens: viste, veste, guarte.

Industria nen andustria, etc. (TnV) (dal n° 107)

2) A l'amis che an ciama se as dev ëscrive «*andustrial*» pitòst che «*industrial*» im pèrmëtto 'd dije che as dis nen «*andustria*» ma «*industria*», pèrtant a l'é ciàira mia rispòsta.

Peui a së scriv «*intern*» nen «*antern*», così come che a së scriv «*interior*» e nen «*anterior*», che a significa tuta n'àutra còsa.

E «*antèrnassional*»? I-j dirai che a l'é pròpi brut! A sarà perchè a noi, piemontèis d'antan, a n'arciama ël verb «*antèrnasé*» (dle bòje panatere, dcò lor d'antan!). Comissia a-i é ancora chi ch'a scriv «*internassional*» che dcò a Nòna Lussia a-j pias ëd pì (ma Chila a l'ha giuamai 96 ani).

Se a j'anteressa, ch'a lesa a pag. 24 dla «*Grammatica della Lingua Piemontese*» - Ed.

Piemont/Europa: a peul trové quand as dev dovré «*in*» e quand «*an*» an prinsipi 'd paròla.

Bel o bél? – frev o frév? (TnV) (dal n° 108)

Am teléfono disendme:

«I duvoma scrive an s'un manifest la paròla "*Bel*" (bello), ma i soma nen secur.

I l'oma vèddulo scrit su sò Vocabolari senza gnun acent, mentre un nòstr amis a l'ha mostran-lo scrit con l'acent "*avuss*" (acuto), combin che da nòstre part (àut Monfrà) i l'abio la tendensa 'd pronunsielo pitòst largh e duvert. Coma i duvoma fé?».

Costa apoprè la telefonà!

Mi i l'hai rësponduje che, pròpi perchè la «*e*» an silaba tronca final ëd paròla as prèsta a esse pronunsià con nuanse che a van dal son pì strèit al son pì duvert, a l'é giust (scrivend an lenga piemontèisa) scrivlo senza gnun acent, pròpi coma sël Vocabolari e coma la tradission an confòrta. L'istess discors a val ëdcò për la paròla «*sent*» (cento) combin che an tanti pòst (coma a Pinareul e a Druent) as pronunzia nen larga, ma strèita.

A venta dì, però, (arciamandse a la «Gramàtica» che i l'hai avù 'l piasì 'd cudì) che, ant la Lenga Piemontèisa, la «*e*» ant la final «*el*» as pronunzia sempre sarà (*bel, fornèl, fratèl, anèl, rabel, afèl, pel, vel*, etc.), così coma la «*e*» ant le finaj an «*ev*» (*frev, nev, grev*, etc.).

Mentre che le «*e*» dj'àutre finaj a ven-o ëd sòlit pronunsià (con ëd variant ant j'omògrafi) duverte (*corpet, vent, pien, amer, pess*, etc.) (A l'é bin però segné «*èl pèss*» con l'acent grev për evidensielo da l'omògrafo «*péss*», ël positiv ëd «pegior»).

Che se, dòp tut lòn che a s'é disse^[45], a-i sarà chi, për abondansa d'acent ant la piuma, a vorrà sgairène quaidun, gnun a j'impedirà — a ca nòstra — dë scrive «*bél*», quand ch'a l'é bel, e «*frév*» quand che na frevassa a lo tribula; e fin-a dë scrive «*amèr*» quand a-j capitèissa 'd dësmentié 'd buté 'l sùcher ant ël caffè.

---

⁴⁵ Ch'as nòta "s'é disse", com ant la parlada 'd Salusse

Mach na còsa as dev nen fé: buté j'acent an sle sîlabe àtone! Come dì che an Piemontèis j'acent as buto mach an sle sîlabe tòniche!

Ancora su «Nòstr» e «Nostran» (dal n° 113)

N'amis a në scriv (e a l'é la tersa vòlta!) disend-ne che a nòta che «a son pì che un coj che a séguito a scrìve "nòst" e "vòst", anvece che "nòstr" e "vòstr".

La "Gramàtica Piemontèisa" a dis che la "r muta" final ëd paròla as dev ëscrìve anche se as pronunsia nen...

A l'é vèra o nò?».

I-j dirai, monsù Vian, che an Piemont le «Gramàtiche» a son sèmpër ëstàite guardà con euj difident e crìtich; dcò pèrchè a son sèmpër meno coj che a l'han amprenù a parlé piemontèis, antant che a ciuciavo 'l làit ëd mama.

Per lòn che a riguarda la nòstra question i penso che mangiand ël «*pan nostran*» e vivend a la «*moda nostran-a*» as peussa rivé a scrìve «nòstr» nopà che «nòst».

L'istess discors a val pèr l'agetiv e 'l pernòm «àutr» (e nen «àut» pèr significhé «*altro*»). A lo sà chi a dis «*l'àutër dì*» (l'altro giorno) e «*l'àutr ann*» pèr dì «l'ann passà», e «*n'àutr ann*» pèr dì «l'ann ch'ven».

Si, dcò 'l piemontèis a gòd dël benefissi dle *consonant «mute-scrìte»* come le lenghe sgnore. Ebin? che mal a-i é?

Quatr o Quat? (dal n° 114/115)

A l'amis Vietti che a séguita a ciamé 'd neuve an sle «R» finaj ëd paròla e che, adess, a l'ha 'l *dùbit* (e 'l *dubi*) dël «*quatr*» e dël «*quat*», i veuj precisé che, mentre la «r» (*che as dev sempre scrìve*) as fà sente bin danans a na paròla che a comensa an vocal (es. *quatr ani, quatr aso, quatr òche*, etc.), as sent, pòch o gnente, danans a na paròla che a comensa an consonant (Es. *quat(r) baston, quat(r) zanzare, quat(r) ninsòle*, etc.).

Dit sòn, i son ësquasi sicur che mè amis a tornerà *quat, quat o quacc, quacc*, a spòrze, da sì 'n pòch, d'àutri *dùbit o dubi*!

An Mérica o an América? (dal n° 118)

J'Amis Piemontèis d'América (la neuva an la dan travers sò pòrta-vos: ël «*Musicalbrandé*») Sòcio dl'«*Academia dla Lengha Piemontèisa*», fondà l'ann passà a Montreal (Canadà) pèr inissiativa, tra j'àutri, dël Prof. Bruno Villata dla Concordia University, ant l'adunansa tnù a 'l Mèrco Scuròt passà, a son ëstàit d'acòrdi 'd condané la forma dla parlada popolar piemontèisa che a dis: «*an Mérica*» nopà che «*an América*».

La forma «*an Mérica*» — a diso ant soa pròsa american-a — «*a l'é pì nen assetàbila, e ancor pì cacofònica, tansipòch conforma la sensibilità lenghìstica dij nòstri monrealèis*».

Noi i pensoma che 'l discors as podria, ant un doman, slarghesse, nen tant pèr ij motiv ëd j'amis ëd Montreal, ma pèrchè as peulo nen ëscambiesse le variant locaj ëd la parlada popolar coma espression original e... pì bele dla Lengha Piemontèisa, che a l'ha ij sò étim da respeté.

Ancora an sla R muta (TnV) (dal n° 118)

A l'é capitame 'd lese ant una pròsa d'amis certe improprietà gramaticaj e gràfiche che as devo evité. A venta dì che ij pèrnòm pèrsonaj an coa 'd verb a devo esse evidensia - magari con un trat d'union - quand che, sambland-se con ël verb, a peulo porté confusion.

Pèrtant a së scriverà: *set-te lì* (siediti lì) e nen «*Sette lì*».

«*I veuj vèd-te content!*» (Voglio vederti contento!) e nen «*I veuj vètte content*».

«*I l'hai vist-te passé*» (Ti ho visto passare) e nen «*I l'hai viste passé*».
«*Guard-te dantorn!*» (Guardati intorno!) e nen «*Guarte dantorn*».
«*Mòrd-te la lenga!*» (Morditi la lingua) e nen «*Mòrte la lenga*», etc.
A-i basta 'n pòch d'atension e dcò na frisa d'amor!

Scrive ant ij dialet del Piemont (TnV) (dal n° 119)

Monsù Luis an ciama se a l'é piemontèis «coret» ëscrive: «*I l'hai tacà la "raggio" (nopà che la "radio") e i l'hai sentù chës-cioné sal can e sal caval, coma le mej bes-ce*» (nopà che «questioné sël can e sël caval, coma le mej bestie»).

Mi i diso che chi a veul esprimse ant un dij dialet dël Piemont a l'é liber ëd felo specificand, possibilment che as trata dël «*Dialet ëd ...*».[.] Dovré, però, na forma dialetal come «lenga piemontèisa» a l'é nen giust. An efet, a l'é nen mach ël semplicism popolar, ma dcò na certa pòsa retòrica che a veul che a sè scriva 'l piemontèis con j'espression ël pì lontan possibil da l'italian (che a son, squasi sempre cole 'd pronunsia dialetal).

Parej, car monsù Luis, quand che a dev arcomandé «*Guard-te dantorn!*» a dev nen ëscrive «*Guarte dantorn!*». Così coma quand che a veul dì: «*Ricòrd-te dè vnì!*» a dev nen ëscrive «*Ricòrte dè vnì!*». E, pèr finì, «quand che it presente da mi, *present-te* con bel deuit! [»] e nen «*Presente con bel deuit!*».

A l'é nen mach ël bel deuit, d'àutra part, che a venta dovré ant lè^[46] scrive giust ël piemontèis, nòstra lenga.

«An ësmonìa» o «a në smonìa» (dal n° 124)

J'Anlev ëd la scòla 'd Coltura Piemontèisa «*Nòste Rèis*» a në scrivo che a pag. 8 ëd «*Piemontèis Ancheuj*» dël mèis ëd Gené a vèddo dovrà la espression «*an ësmonìa*» pèr significhé 'l pèrnòm pèrsonal complement «*ne*».

An ciamo d'alumineje «*dzora l'argument ch'as riferiss a l'usagi (coma e quand) ëd la "è" prostética dèdnans a la "S" compagnà da na consonant*».

I l'hai già avù ocasion ëd parlé dla «è»^[47] prostética (nen mach an sla «Gramàtica») che as buta dnans a paròle che a comenso con «s» impura o con na consonant seguìa da na «n» (che a sia^[48] nen «gn») e che a ven-o dòp na paròla con final consonàntica.

Esempi - *Ses èstèile - Ti it ëscrive - na canson èstraca - sinch èfnoj - a dev èvni - set èdné.*

L'esempi che am evidensio jè scolé 'd «*Nòste Rèis*»: «*an ësmonìa*» a stërma 'l pèrnòm «*nè*».

Noi i chèrdoma giust, an costi cas, esprime dèstacà la «*nè*», liberand ëdcò ël verb da la prostética. I scrivriò, pèrtant, «*a në smonìa*». A mè avis, a l'é l'istess rispet che — an cole ocasion — as dovrìa avej pèr j'articoj «*lè*», «*jè*», «*nè*», pèr ij pèrnòm «*mè*», «*tè*», «*sè*», «*nè*», «*vè*», pèr la preposission «*dè*», etc.

Esempi: *Lè student, jè scolé, në fnoj*, etc. (e nen *l'estudent, l'escolé, l'efnoj*, etc.).

Così come: *Chiel a sè stërma* (e nen *chiel as èsterma*). Son, pròpi pèr evité la confusion tra — pèr esempi — ël verb e sò riflessiv: *Ti it èsgàire 'l pan* (tu sciupi il pane) e «*Ti it tè sgàire*» (tu ti sciupi); così come: «*Ti it èstupisse tuti*[»] (Tu stupisci tutti) e sò riflessiv: «*Ti i tè stupisse 'd tut*» (tu^[49] ti stupisci di tutto). A va dit che «*Piemontèis Ancheuj*» a rispeta dcò j'opinion gràfiche dij colaborator (quand che a son nen eror)!

---

⁴⁶ Ant l'original a-i era "le"

⁴⁷ Ant l'original a-i era "e"

⁴⁸ Ant l'original a-i era "sia"

⁴⁹ Ant l'original a-i era "ti"

Diverse manere dë scrive l'omòlogh cò (TnV) (dal n° 125)

I l'oma già avù ocasion ëd precisé le diverse manere dë scrive l'omòlog[h] «cò».

I lo savoma bin che bele coj che a diso ëd savèjlo a dësmentio che «cò» a significa «ponta, sima, estremità»; mentre che se as veul significhé la congiunzion «èdcò» o «dcò» ant ël sens d'anche a venta scrive «'cò» (con l'apòstrofo danans che an dis che a l'é cascaie la «d»).

Quand che, peui, as veul significhesse «còsa» a venta scrive «cò'» (con l'apòstrofo dòp, che an dis che a l'é cascaie la silaba «sa»).

Përtant a së scriverà: «Cò' it veule? 'Cò mi i son rivà an cò dla montagna» (con un bel savor paisan!).

I-j dirai, però, a l'amis Gorgerin, che a l'ha fame la domanda, che mi i treuvo pì giust, conforma a la lenga piemontèisa, scrive «dcò» o «èdcò» pitòst che «'cò»; scrive «còs» o «còsa» al pòst ëd «cò'» con tut ël rispet për coj che a chërdo bin dë scrive «'cò» e «cò'» rispetand j'apòstrof.

Esclamassion piemontèise (TnV) (dal n° 125)

Monsù Barbero am ciama quàich esclamassion piemontèisa alternativa a cola itàlica 'd moda dcò trames ai nòstri giovo e reclamisà fin-a da le television italian-e. Cola che a ancamin-a con «Va ffà...!».

I dirai che le esclamassion alternative a cola grosseria a son tante e motoben pì fin-e, lassand ël grossé ai grossé.

La pì nossenta a l'é: «Ma va!» che a peul rinforsesse con «Ma va, va...».

A-i son, peui, cole clàssiche: «Ma và an sla beata!»; opura «Vate caté 'n cassul!» o «Vate caté na mòla!»!

A l'ha na fòrsa particolar, ancora, cola che, aussand la vos, a dis: «Va al diav ch'at pòrta!» che a ven sovens andossìa con cola che a àugura: «Nosgnor a t'abia an glòria!».

ANCORA SLA «R» MUTA ant le paròle compòste (dal n° 127/128)

Mostr-me: nen Most-me o Moss-me

Compr-ne: nen comp-ne o com-ne!

A peul esse antessant servisse dj'esempi dël tìtol, che an diso che për la ciarèssa, la comprehension e la lògica ëd la pròsa a l'é necessari sempre scrive la «r» dcò ant ël còrp ëd la paròla compòsta. J'imperativ ëd l'esempi dël tìtol (andoa ël verb a l'é gropà al pèrnòm pèrsonal) a ciama la «r» (dël verb *mostré* e dël verb *compré*).

Përtant a së scriverà: *Mostr-me* (Insegnami!); *Compr-ne* (comprane!).

J'àutre forme (che a rispondo mach a la pronunsia) a creò confusion e a ven-o arfudà da la giusta formulassion ëd la Lenga Piemontèisa.

A l'é l'istess criteri che a venta dovré për ëscrive: *Vòstr, nòstr, àutr*, (e nen: *vòst, nòst, àut*) come i l'oma già avù ocasion ëd sosten-e (anche se nen a tuti a-j pias!).

A l'é n'idèja nostran-a che i arpetoma n'àutra vòlta (sensa ten-e cont se la vòlta a sia bassa o àuta!).

«Fàcil», «difìcil» o «belfé», «malfé» (dal n° 129)

A-i é chi a sosten che la Lenga Piemontèisa a dev arfudé tute le paròle che, për soa natura latin-a comun-a, a s'avzin-o a la lenga italian-a, mentre as peulo aceté cole che a s'avzin-o a la lenga fransèisa.

Noi i soma dl'idea che na lenga, coma cola piemontèisa - lenga popolar e, come espression ëd l'ànima d'un pòpol, lenga leteraria e lenga 'd poesìa - a dev esprimse coma lenga viva ant ël contest èstorich che a la òspita e sensìbil a le solecitassion e ai condissionament che ël progress o le recession a j'impon-o.

Na lenga a l'é viva quand che a l'é un pòpol che a la parla; e a l'é mòrta quand che a diventa mach pì na dèsmora an man a chi a s'antèrten - pì che a parleva — a soagness-la e a scrivla a sò gust. A l'é cost ël giuss d'un rasonament fàit ansema a n'amis scandalisà da n'afermassion categòrica ëd chi a l'avìa dije che "an piemontèis a-i esisto nen le parole ëd ciàira radis latin-a, come "fàcil" e "difìcil", che a dovrìo esprimse, sempre, an piemontèis con ij verb sostantivà "belfé" e "malfé"["]. Drolarie che a l'han, pèr but, col ëd vorej limité la richèssa dël patrimòni lessical piemontèis a j'expression pì originaj e caraterìstiche (motoben bele!) 'd nòstra lenga. A venta, però, dcò ten-e cont ëd tut col patrimòni ardità pèr via direta da la matris latin-a, e nen mach latin-a, che a caraterisa 'l piemontèis coma lenga neo-latin-a. A venta, peui, che as disa - pèr esempi - che dcò an piemontèis nen sempre a l'é "fàcil" lòn che a l'é "belfé" e nen sempre a l'é "difìcil" lòn che a l'é "malfé": a sarìa semplicistich penselo. An efet, se a l'é "fàcil che doman a pieuva" e se un a l'é "fàcil a chërde tut lòn ch'a-j diso" a l'é nen sicurament "belfé che doman a pieuva" e gnanca "belfé a chërde tut lòn ch'a-j diso"! E mi i l'hai mai sentù dì che "lassé 'l fàcil pèr ël difìcil" a sia l'istess che "lassé 'l belfé pèr ël malfé"! E gnanca as peul disse che "n'ator fàcil" e "un liber fàcil" a sia un "ator belfé" e "un liber belfé". L'istess discors as peul fesse con ël "difìcil" e 'l "malfé". An efet, "a l'é difìcil che mi doman i parta", cuntut che am "sarìa nen malfé 'l parte", andoa la paròla "malfé" a ven a pijé 'l sens ëd "dèscomod" (o sìmil). L'istess discors as podrìa fesse ant ij riguard (o rësguard) d'altre paròle coma "anvece" e "nopà", "purtròp" e "belavans"[,] con "regal" e "argal" etc. A venta dì che, sovens, as guarda a la "piemonteissità"^[50] esagerà dla paròla e a sè scriv dèsmetiand la "piemontèisità" dla Sintassi. Mi, peui, i parto dal prinsipi che riferiment insostituibil ëd nòstra lenga viva a l'é nòstra gent che a la parla; e a la parla dal dì che nòstr sol a l'ha sbalucaje j'euja e mama a l'ha ciamala "Masnà bela".

«Scoté» pèr «ubidì» (dal n° 130)

L'amis Marcelin Data a l'ha scrivume ciamand-me 'l pèrchè ij piemontèis - ubidient pèr natura - a dòvro normalment la paròla «scoté» che a signifìca «ascoltare, udire» al pòst dël verb «ubidì». *A-i é forse un motiv ëd caràter psicològich o a l'é in limit dël vocabolari 'd nòstra gent?*

Na domanda anteressanta! Ma, forse, nòstr amis Marcelin a pensa nen che 'l verb «ubidì» (italian *ubbidire* o *obbedire* e l'istess latin *oboedire*) a deriva pròpi dal latin «ob» (preposission) e «audire» (ascoltare[]), come dì: «sté danans a scoté», come dì «sté a scoté» o bele mach «scoté».

Pèrtant, la lenga piemontèisa (e soa gent che a la parla) a dòvra 'l verb «scoté», fedel a l'étim ispirator dël verb «ubidì» che ij piemontèis a dòvro, squasi sempre, con na punta 'd retòrica.

«An su» nen «ans'» (dal n° 130)

Nò, a esist nen an piemontèis la preposission «ans'», che a l'é na preposission composta formà da la preposission «an» e la preposission «su» (scursà an «s») che a corrispond a l'italian «in su»:

Esempi: *an sla stra; an sël caval; an sl'uss* che a corrispondo a l'italian «in sulla strada, in sul cavallo, in sull'uscio».

A l'é sbalià, pèrtant, ëscrive: «ans la stra o ans ël caval o ans l'uss».

A-i esisto, anvece, le preposission «an» e «ant» derivà dal latin «in» e «intus» (dentro) che a l'han l'ùnich corrispondent italian «in»,

A l'é bin arcordé che, mentre la preposission «an» a l'é mai compagnà da l'artìcol (p'r^[51] esempi: *an montagna*), la preposission «ant» a l'é sempre compagnà da l'artìcol^[52] che a s'esprim dèstacà (p'r esempi: *ant ël cheur, ant ij camp*, etc).

⁵⁰ A l'é malfé dì se "piemonteissità" e, sùbit dapress, "piemontèisità" a sio volù o a sio eror tipogràfich

⁵¹ Brero an belessi a dòvra "p'r", com a l'avìa spiegà an sël nùmer 102

Ancora an sla «ò», «o», «u» (dal n° 130)

I tornoma lese - e an lo fan noté dcò ij nòstri letor - che «la u italiana si scrive in piemontese o» (un vej eror acetà e passà sot silensi da 'n pess!).

A l'é nen vera!

A va dit, sùbit che 'l son ëd la vocal «u» itàlica e latin-a ëd «lupo» o «lupus», an piemontèis a esist nen.

An efet, ël son itàlich ëd la «u» a ven sostituì an piemontèis da un son pì scur, come ant le paròle «Luv» e «Turin». Un son, cost, che ij tedeschi (imità dai lombard) a scrivo con la diéresi ansima a la «u»: Türiin.

Ël son ëd le vocaj piemontèise «ò» e «o», anvece, a corispondo ai doi son che, dcò, an italian a carateriso la pronunsia dla vocal «o».

Për esempi: Ant la paròla italian-a «Còllo» («o» duverta) ël son ëd la «o» a corispond al son piemontèis ëd la «ò» (che a son-a legerment pì scur) ëd la paròla «Còl»; mentre che la «o» dla paròla italian-a «sòle» («o» sarà) a corispond al son piemontèis ëd la «o» (legerment pì scur) ëd «sol» (un son, cost, che a s'avzin-a motoben al son itàlich ëd la «u» ëd «lupo», lòn che a ven a esse càusa dël malintèis coregiù sù 'dzora).

Prové a pronunsié giust le paròle italian-e: «Collo, volta, porta» e peui le paròle italian-e, «sole, Roma, Piemonte» e i vèddreve che ij doi son ëd la «o» a s'avzin-o motobin ai son ëd le doe vocaj piemontèise: «ò» (vòlta, còl, pòrta) e «o» (sol, Roma, Piemont). Già! Ma a venta dcò amprende a pronunsié bin l'italian!

Nen «ans ël, ans la, etc.» ma «an sël, an sla, etc.». (dal n° 134)

A l'é la rispòsta che i l'oma daje a l'amis Tino che a l'avìa mandame un vers che a portava:

«I l'hai posà na fior ans la soa fnestra» e subit dòp «come ans ël sò cheur», anvece che «an sla soa fnestra» e «an sël sò cheur».

A sarìa coma scrivo an italian «insu la» nopà che «in sulla» opura «insu il» nopà che «in sul».

An propòsit am pias trascrive an belessì lòn che a dis na nòta dla Sintassi:

Nòta: Le preposission compòste «an sël, an sij, an sj', an sjë, an sla, an sle, an sjë, an sj'» a esprimo 'd sòlit un complement dë stat an leugh: es. «an sël capel, an sij cop, an sjë scalin, an sj'erbo; an sla travà, an sle ca, an sj'ale».

A venta dì, però, che a ven-o dovrà dcò për esprime un complement ëd moviment vers un leugh: es. *i vad an sla lòbia, i monto an sël treno, i ven-o an sle rive*, etc.

E dcò për esprime un complement ëd moviment da 'n leugh: es. *I calo da an sla lòbia, a l'é cascà da an sël cioché, i l'hai pijalo da 'n sl'enciclopedia*, etc.

Espression reiterative (dal n° 137)

Am pias buté an evidensa cola forma espressiva (che a va pèrdend-se) che ij nòstri Vej a dovravo an parland për carché un concet. Na forma che a consist ant l'arpete ël verb principal ant la conclusion d'un pensé.

Për esempi:

- *I l'hai lesù tò liber, i l'hai lesù, e i devo dì che a l'é bel!*
  - *I lo spetavo nen, epura a l'é vnuje 'dcò chiel, a l'é vnuje.*
  - *Parla pura, parla, che mi it sento.*
  - *It l'avèisse torna ciamaje, it l'avèisse, it l'avrìe capì.*
-

⁵² A l'é nen compagnà da l'articol (esempi ch'as peulo vèddse an costi midem articoj) ëdcò quand ch'a-i é un pèrnòm possessiv, e dle vire quand ch'a-i é n'autr pèrnòm ("ant sa", "ant coj", etc.)

As peul noté che, dòp la arpitission, la vos a fà na cita pòsa: pòsa che a solécita l'atension ëd chi ch'a scota.

Congiunzion «Anche» e «ëdcò» (dal n° 137)

L'amis Vietti am ciama che rassa 'd parentela a-i é tra la paròla «*anche*» e la paròla «*ëdcò*». Tenend present ël «*Dizionario Etimològico - Avviamento alla etimologia italiana - Mondadori, 1990*» e 'l «*Dizionario etimologico della Lingua Italiana - Zanichelli, 1991*» rispettivament ëd Giacomo Devoto e 'd Manlio Cartellazzo e Paolo Zolli i peuss dì che la paròla «*anche*» (che a ven da «*ancora*» travers «*anco*») a deriva dal latin «*Hanc Hora(m)*»^[53] che a signifìca «*a st'ora*» ant ël sens «*oltra sòn*» o «*an pì*» (italian «*inoltre*»).

A va dit che tant «*ancora*» che «*anche*» a s'arciamo al fransèis «*encore*», andoa 'l sens a l'é col d'*ancora*, ëd *dcò anche* (it. pur anche), ëd *contut che, combin che* (it. ancorché), etc.

Da «*et hanc horam*» travers «*et anco*'» i penso a peussa derivé la paròla «*ëdcò*» con un sens nen idéntich (ma con na sinonimìa complementar) a la paròla «*anche*» che, pròpi për cost motiv, a dev nen esse scartà dal vocabolari piemontèis.

Ël Bin = La Bin (dal n° 138)

Ël Mal = La Mal.

As dis: *A-j veul na Bin ëstraordinaria!; a l'ha na mal ëd testa!...*

Andoa LA BIN a signifìca "Amor" an tute soe espression (amor, afet, arconossensa, pietà, etc.); e andoa LA MAL a signifìca "dolor" an tute soe espression (dolor, soferensa fìsica e dcò moral, pen-a, magon, etc.)

Përtant la Bin e la Mal a l'é cola che as pòrta an cheur quand che as dis: *vorej Bin* (Amé) e *vorei mal* (odié).

Divers a l'é 'l sens d'*Ël Bin* ant ël sens ëd tut lòn che a l'é giust e onest; lòn che a l'é útil, convenient e piasos. *Ël Bin* a l'é dcò Nosgnor; *ël Bin* a l'é la preghiera e l'orassion.

Dì 'l Bin a signifìca: preghé, dì j'orassion ëd la matin e dla sèira.

Ij Bin e *ij Beni* a son le proprietà, le richèsse, ij capitaj.

Divers a l'é dcò 'l sens d'*Ël Mal* ant ël sens ëd tut lòn che a l'é cativ, gram, ingiust, dionest. *Ël Mal* a l'é dcò la colpa, ël pecà, la maladia dl'òm, dle bestie, dle piante etc.

Ël Mal al cheur a l'é 'l torment che a lassa nen deurma.

Nòstr o nòst o nòss (dal n° 142)

Nòstra o nòsta o nòssa

«I vèddo - a në scriv l'amis Vietti - che a son diversi (dcò tra j'Autorità dël "piemontèis") coj che a scrivo *nòst/nòsta* o adritura *nòss/nòssa* anvece che *nòstr* e *nòstra*, e che a scrivo *àut* e *àuta*^[54] (che a signifìco *alto* e *alta*) anvece che *àutr* e *àutra* (che a signifìco *altro* e *altra*).

A l'é giust?...».

A l'é n'argoment tratà diverse vòlte ant sa rubrica!

A venta dì che, da lòn che a risulta da la nòstra Storia dla Leteratura e da le Gramàtiche dla Lenga Piemontèisa, le forme «*nòst, nòsta, nòss, nòssa, àut, àuta*» (për *àutr* e *àutra*) a son espression dialetaj, che a fan part ëd le parlade locaj.

A son forme che un a l'é liber ëd dovré coma espression istintiva e natural e (se a l'é nen për forsadura) a l'é testimoniansa dl'ardità arseivù a con ël làit ëd mama e l'aria dël pais andoa ch'a l'é nà.

---

⁵³ Ant l'original a-i era "Hanch Hora(m)"

⁵⁴ Ant l'original a-i era "auta"

Forse a l'é dcò vera che - coma a dis chiel - coste a son «*forme foravia e piasose për chi (specialment tra ij giovo) a l'han ricuperà 'l parlé da grand, nen avend un patrimonni natural, arseivù an sij ginoj ëd mama o respirà con l'aria dël pais e dla sità andoa a son nà*». A venta dì che dcò sòn a l'é espression d'«*ël torment ëd nòstra época*» a bin (o a dann) ëd la Lengha Piemontèisa clàssica e tradissional.

O – u (TnV) (dal n° 142)

Car Brero,

Leo Pestelli che a làuda soa "Gramàtica piemontèisa" «*come modello che è di lucida stringatezza*» (come riportà a pag. 7 ant un-a dle "introduccion" a l'edission italian-a dël 1988) a scriv che a la acetassion da part ëd la magioransa ëd la Grafia Clàssica (o Moderna) piemontèisa «*pietra d'inciampo fu il suono della vocale italiana "u" significato con la semplice "o" senza verun segno: "balon, core"*».

Come a quadra sòn con lòn che chiel a proclama che 'l son vocàlich ëd la "u" italian-a a esist nen an piemontèis?

An efet, lòn che a dis ël gran Leo Pestelli a l'é nen precis, a basta vèdde che, peui, a esemplifica sitand: «*balon, core*» che a corispondo a l'italian «*pallone, correre*» andoa la "o" a ven pronunsià scura, squasi coma an piemontèis.

Lòn an conferma che le doe "o" piemontèise (ò e o) a corispondo ai doi son ëd la "o" ëd *còl e sol* che an italian a son-o: còllo e sole.

A l'é n'eror che a fan tanti, quand che a penso che la "o" piemontèisa «*senza verun segno*» a corisponda a la "u" italian-a.

I l'oma già avù ocasion ëd dilo, ëd ripetlo e 'd fortìlo che an piemontèis la "u" italian-a a ven pronunsià pì o men coma la "ü" tedesca e coma la "u" fransèisa.

Grop (al fassolet) e Grup (ëd brava gent) (dal n° 143)

Monsù Barirero a në scriv: «*I l'hai vèddù an sël ... dovrà la paròla "Grop" al pòst ëd la paròla "Grup"*».

Sicoma mi i l'hai sempre savù che 'l "Grop" a l'é col che as fà al fassolet për arcordesse d'un impegn e col che as fà a le liasse dle scarpe për ten-e streit j'ujet (corispondent a l'italian "grosso" divers da "gruppo") i veuj ciamaje se 'l piemontèis a l'é così pòver da nen avej dcò chiel le doe paròle simij ma 'd sens così divers?».

Mè car monsù Barirero, a l'é nen dit che col quaidun, ch'a dòvra 'l "grop" për significhé^[55] 'l "grup", a ciapa nen un bàilo.

An efet, le doe paròle a l'han ëdcò an piemontèis ij doi sens divers combin che a derivo tute doe da l'àut tedesch antich "kruppa" (rispetà ancora da la paròla "grop"), andoa, però, travers ël latin medioeval "*gruppus*" a l'é liberasse la paròla "*grup*", pròpi për esprime un sens divers da col significà dal "*grop*".

Belavans! Nen sèmper un "grup" d'amis a l'é fedel e ferm coma un "*grop*" che a fërma j'ujet ëd le scarpe!

L'acent piemontèis: grev e àuss (dal n° 143)

A l'han ciamane: *Quand ch'a l'é che l'acent, an piemontèis, a ven segnà grev e quand ch'a ven segnà àuss?*

L'acent an piemontèis a l'é sèmper n'acent "*tònich*" (val a dì che as dòvra sèmper e mach ansima a vocaj tòniche ëd sìlabe tòniche).

---

⁵⁵ Ant l'original a-i era "significhe"

Cost acent a ven ëd régola evidensià con l'acent *grev*.

Esempi: Paròla, pëndola, quàder, pèrchè, stèila, farò, quàich, sùbit, etc.

Quand che, però, l'acent tònich a casca an s'una "ó" (o scura) o an s'una "é" (e strèita) a ven segnà aùss. L'acent aùss a ven, pèrtant, a pijé 'dcò un valor "fònich".

Esempi: Parlé, fré, régola, vóit, rónbola, bisó, etc..

«oa» e «oe» opura «ua» e «ue»? (dal n° 144)

Che diferenza a-i é tra «oa» e «oe» e ij ditongh «ua» e «ue»?

As dev ëscrive: «guarì» o «goarì»?; «goerné» o «guerné»?; «guèra» o «goèra»?

A lo dis già Chiel, monsù Luvisin (che bel nòm!) che «oe» e «oa» a son nen ditongh (e, pèrtant, a signifìco *doe silabe*), mentre che «ua» e «ue» a son ditongh.

A basta pijé an man la *Grammatica della Lingua Piemontese* (a pag. 15) sota la vos «Ditonghi» pèr lese che ij grup vocàlich «oa» e «oe» a segno 'l son distint ëd le doe vocaj, come ant le paròle:

«coa» o «coe» (che as peulo disse dcò «cova» o «cove»); «poé» (che as peul dcò disse «pové»);

«goerné» o «governé» ant ël sens che a ven da «govern»; mentre che se mi i segno «guerné» (che a ven da «guerna» (custodia)[]) as veul significhé «custodire» e nen «governare».

«Guèra» peui, a l'é mach pròpi «guèra» pèrchè a l'ha gnente da fé con la «guvera» come i ciamava mi da cit la «gruvera»!

Smanal o Setimanal o D'ogni sman-a o Èd minca sman-a (dal n° 145)

A më scriv Monsù Gorgerin: «Come as dis "Settimanale" an piemontèis? I l'hai sentù dì da diversi "Setimanal": un nom che a më smija, oltra che brut, anche n'inùtil italianism. Còsa a na dis, Monsù Brero?».

I diso che la paròla giusta - sota la lògica lenghìstica - a dovrìa esse "smanal" (così coma an èspagneul - andoa la sman-a a l'é *semana* — as dis "semanal").

I diso «as dovrìa dì». I devo, però, gionté che la paròla "smanal" i l'hai mai sentula dì da mia e nòstra gent che, mentre a dis: giornal, mensil, trimestral, bimestral, quadrimestral, semestral, anual a treuva stona dì: *smanal*.

Pèrchè?... A l'é malfé spieghé la dlicadèssa creativa 'd nòstra gent che, mentre a stanta a aceté ij neologism, a seufr nen a dësmentié ij brut arcaism!

D'una arvista o d'una publicassion che a seurt tute le sman-e as costuma dì: "d'ogni sman-a" o "èd minca sman-a" o "èd tute le sman-e" e a son già tanti coj che a diso - a l'italia-n-a - "Setimanal", che a sarìa nen l'ùltim italianism che ij nòstri temp a l'han anfilà ant la lenga piemontèisa.

Comsèssia, i penso che un dì o l'àutr a-i surtirà dcò quaidùn^[56] che - amprendend ël piemontèis dai lìber - a trovarà giust ëscrive (pì che a dì): "Smanal"!

Va savej!

In / im o an / am (dal n° 148)

As dis - an ciama monsù E.M. - as dis "anfinì" o "infinì"?

I l'hai trovà scrit "anfinì" ma, a mi, a smija na stonadura! Còsa a na dis Chiel?

Mè car monsù, Chiel am dis ëdcò che a l'ha la *Gramàtica Piemontèisa*, quinta edission, ëd Camillo Brero. Brav!

Ebin, a pàgina 23 'd cola Gramàtica as dis che «quand la *in* o la *im* (an prinsipi 'd paròla) a l'ha sens ëd negassion (esempi: *infinì*, *indispòst*, *imperfet*, *impossibil*) a l'é giust ëscrive *in* o *im* (e nen *an* o *am*).

---

⁵⁶ Ant l'original a-i era "quaidùn".

Quand che, anvece, la *in* o la *im* (dla corispondenta paròla latin-a o italian-a) a l'ha sens locativ (esempi: *ancontré, anciodé, anvisché, ancutì, anciarmé, anvece*) a venta scrive *an* o *am* (e nen *in* o *im*).

La Gramàtica, peui, a precisa ancora che a-i son ëd paròle che a preferisso manten-e la forma etimològica latin-a an *in* e *im*, fòra dël sens negativ o locativ (esempi: *intern, interior, inferior, incident, invern, indiché, impression, etc.*).

«L'àu-dì» o «l'àutr di» o «l'autër di»? (dal n° 149)

A l'é ancora na vòlta monsù Vietti che as fà sente: «I l'hai sentù dì: "L'àu-dì i son andà..." pèr significhé "l'autër di i son andà!..." A jè smija giust? ëscrive "l'àu-dì"?».

Mè car amis, Chiel a va pròpi a serchessje tute! neh!

I l'oma già avù ocasion ëd fortì che a l'é nòstra convinsion che dcò la Lenga Piemontèisa, (coma tute le lenghe dë sto mond!...) nen sempre a fà sente ël son ëd certe consonant che pura a venta scrive (dcò pèr evité 'd confusion an chi a les e che nen sempre a l'ha familiarità con nòstra Lenga).

Parej, coma as deuv ëscrive - scrivend an Lenga Piemontèisa - «nòstr» anche se as pronunsia «nòst» o «nòss», a venta scrive «àutr» anche se as pronunsia «àut» (che a veul dì: «alto»): a l'istessa manera, an belessì, a sè scrivrà nen «l'àu-dì» o «l'audì» ma «l'àutr di» (andoa la *t* e la *r* a son mute), o aditura «l'autër di» che a l'é la forma pì bela (pèr chi a-j pias, naturalment!).

Mos-me o most-me o mostr-me (TnV) (dal n° 157)

Moss-me o *most-me* o *mostr-me*? (pèr dì «inségnami o indicami») dal verb «mostré» (insegnare o indicare).

A l'é la sòlita question ëd la «*r*» (e fin-a dla «*tr*») final ëd paròla che, combin che as pronunsio nen, as devo scrive, pròpi pèr col prinsipi ëd comprension, ëd ciarèssa (e 'd «bon-a cransa[»]) che da sempre a caraterisa la «grafia stòrica» piemontèisa.

Parej l'imperativ dël verb «mostré» a l'é «mostr-me» combin ch'as disa «most-me» o aditura «mos-me», che a l'é l'imperativ dël verb «mose» o «monze» (italian «mungere»).

A-i é quaidun che a pensa che pì la paròla piemontèisa a sè slontan-a da la paròla italian-a, pì^[57] a l'é... piemontèisa!... Nò!... Nò!...

La paròla piemontèisa a l'é verament piemontèisa quand che a rispeta l'etim e 'l sens precis che la paròla a veul e a dev significhé!

Dovej o duvej? (TnV) (dal n° 158)

L'amis Vietti a séguita a ciamene:

«I sento dì: *Mi i devo, it deve, a dev, i dovoma, i deve, a devo* mentre che d'àutri a diso: *i deuvo, it deuve, a deuv...* ➤ cola ch'a l'é la manera giusta 'd dì e dè scrive?».

Tute doe le manere a son giuste!

A basta mach avej l'avertensa 'd respeté la giusta lògica dla coniugassion.

An efet là andoa as dòvra l'infinitiv «*dovej*» ël present indicativ a l'é col che Chiel am dis e 'd conseguensa j'àutri temp as comporteran ëd conseguensa: *i dovìa... i dovrai, i dovrià, i deva, i dovèis[s]a*, etc.

Mentre che là, andoa as dòvra l'infinitiv «*duvej*», ël present indicativ a l'é «*mi i deuvo, ti it deuve, chiel a deuv, noi i duvoma, voi i deuve, lor a deuvo*» e pèr conseguensa: «*mi i duvìa, mi i duvrai, mi i duvrià, mi i deuva, mi i duvèissa*, etc.».

---

⁵⁷ Ant l'original a-i era "pi"

A son régole che ij nòstri vej o «ansian» a buto an pràtica naturalment, mentre che coj che a son antamnà da l'italian a stanto a ã buté an pràtica. A l'é quand che as rend necessari studié e dcò parlé con chi a sà ancora parlé piemontèis, come De a comanda!

... Gemej o binej? (dal n° 169)

A l'é quand che i l'avìa confidaje a na grassiosa sgnora 'd 92 ani - «*levatris*» an pension, òspit d'una ca d'arpòs - che mia fija a l'avìa «*comprà doi gemej*», che i l'avìa sentume arbate la domanda: «*Gemej Binej?!*». I son èstàit antërdoà a risponde. A l'é quand che la grassiosa sgnora 'd 92 ani a l'ha precisame^[58] che: «*As diso «GEMEJ» ij cit che [a] son fiorì da doi but* (lòn che ij savant a ciamo «*eterozigoti*»), *mentre che as diso «Binej» ij fantolin che a son fior d'un ùnich but*» (lòn che ij savant a ciamo «*monozigòti*»).

Già! Ij nòstri Grand a l'avìo nen da manca 'd sugeriment dai «savant» pèr savej e podej parlé ciàir! Nosgnor a l'ha soagnà nòstra lenga 'd tute le «*finèsse*»!

---

⁵⁸ Ant l'original a-i era "precisameme"